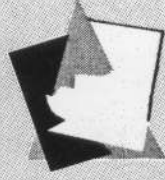

KIBRIS
AŞTIRMALARI
MERKEZİ

JOURNAL
FOR CYPRIOT
STUDIES

SAYI: 1

ISSUE: 1

SONBAHAR
AUTUMN

YIL: 95
YEAR:

Doğru Tanılar Işığında Bazı
Eğitim Sorunlarına Doğru Çözüm Önerileri
Ozan FIKRETOĞLU

The Cyprus Question and
the Role of International Organizations
Zaim M. NECATİGİL

Kıbrıs Türk Ninnilerinden Örnekler
Oğuz YORGANCIOĞLU

Kıbrıs Türk ve Rum Sendikal Hareketleri
Ahmet ERDENGİZ

İkinci Cihan Savaşı
Sonrasında Kıbrıs'ta Gerginlik
Ahmet C. GAZİOĞLU

Kıbrıs'ta Yok Olan Hayvanlardan Deve
Altay SAYIL

EĞİTİM AKADEMİK
ÜNİVERSİTESİ - KIBRIS
AŞTIRMALARI MERKEZİ

51-41
EASTERN MEDITERRANEAN
UNIVERSITY - CENTER FOR
CYPRIOT STUDIES

KIBRIS
ARAŞTIRMALARI
MERKEZİ

Sahibi - Publisher
DAÜ - KAM

Genel Yayın Yönetmeni
General Publishing Manager
İsmail BOZKURT

Yayın Kurulu
Editorial Board
İsmail BOZKURT (Başkan)
Hasan ALI BİCAK
Neşe YILDIRAN
Netice YILDIZ
Oğuz YORGANCIOĞLU
Serhan ÇİFTÇIOĞLU
Zaim NECATİGİL

Çeviri - Translation
Sibel KAMBER
Johann PILLAI

Grafik - Graphic Design
Ersev SARPER

Dizgi - Typesetting
İlkin ÖZDAMAR
Betül AKİLHOCA
Ece ZORBA
Songül AYDIN
Sevinç ÖZLERSOY
Sevil PAŞA
Ayça MUVAFFAK

Baskı - Printing
Baskı İşleri Birimi

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kıbrıs Araştırmaları Merkezi
Gazimağusa
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Tel: (392) 366 - 6588
Fax: (392) 366 - 1604

İçindekiler

Contents

Doğru Tanılar Işığında Bazı Eğitim Sorunlarına Doğru Çözüm Önerileri Suggestions for Solutions to Certain Educational Problems in the Light of Correct Diagnoses (Abstract)	4
Ozan FİKRETOĞLU	

The Cyprus Question and the Role of International Organizations Kıbrıs Sorunu ve Uluslararası Örgütlerin Rolü (Özet)	9
Zaim M. NECATİGİL	

Kıbrıs Türk Ninnilerinden Örnekler Examples of Turkish Cypriot Lullabies (Abstract)	31
Oğuz YORGANCIOĞLU	

Kıbrıs Türk ve Rum Sendikal Hareketleri Turkish and Greek Cypriot Trade Unionist Movements (Abstract)	36
Ahmet ERDENGİZ	

İkinci Cihan Savaşı Sonrasında Kıbrıs'ta Gerginlik Tension in Cyprus After World War II (Abstract)	48
Ahmet C. GAZİOĞLU	

Kıbrıs'ta Yok Olan Hayvanlardan Deve The Camel an Extinct Species in Cyprus (Abstract)	56
Altay SAYIL	

NOT:

- Gönderilen yazılar, yayınlansın ya da yayınlanmasın geri verilmez.
- Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlarına aittir; Doğu Akdeniz Üniversitesi ile Kıbrıs Araştırmaları Merkezini bağlamaz.
- Yazılar, kaynak gösterilerek (Yazar, başlık,cilt, sayı, yılı ile derginin, Merkez'in ve Üniversite'nin adları) aktarılabilir.

NOTE:

- Manuscripts submitted to the **Journal for Cypriot Studies** will not be returned, regardless of whether or not they are accepted for publication.
- All of the ideas, views, thoughts and theories expressed in articles published in the **Journal for Cypriot Studies** are the sole responsibility of the authors, and do not reflect the views, beliefs or policies of Eastern Mediterranean University or the Center for Cypriot Studies.
- Articles published in the **Journal for Cypriot Studies** may be cited as references, provided full bibliographical credit is given as listed: Author, title, names of the journal, center and university, issue, volume and year.

KIBRIS ARAŞTIRMALARI DERĐİSİ ÇIKARKEN

Yıldan yıla çok süratli bir biçimde geliŐmekte olan Üniversitemiz, olağan eğitim etkinlikleri yanında bilimsel araŐtırmalar yapmayı ve özendirmeyi de kendisine ilke edinmiŐtir. Bu bağlamda, üzerinde bulunduğumuz Kıbrıs adası ve bu Adada yaşayan Kıbrıs Türkleri ile ilgili araŐtırmalar yapmayı da Üniversitemizin doğal bir görevi bildik.

Bu amaçla oluşturulan Kıbrıs Araştırmaları Merkezinin, yapacağı çalıŐmalarla ortaya birçok eser çıkaracağına, bu eserlerin ölkemizde ve dünyamızda yankı yaratacağına inanıyoruz.

Kıbrıs Araştırmaları Merkezinin ilk somut eseri olup üç ayda bir yayınlanacak olan Kıbrıs Araştırmaları Dergisi, üniversite içindeki ya da dışındaki konu ile ilgilenen bilim adamı ve araştırmacı-yazarların yazılarına açık olacak ve onların yeni çalışmaları için özendirici bir araç olacaktır.

Derginin bu ilk sayısı ile bundan sonraki sayılarının çıkmasında emeği geçen ve geçecek olan, katkısı olan ya da olacak olan herkese Őimdiden teşekkür eder; Kıbrıs Araştırmaları Dergisinin uzun soluklu, hayırlı ve uğurlu olmasını dilerim.

Prof.Dr. Özay Oral
Rektör

THE FIRST JOURNAL FOR CYPRIOT STUDIES

Our university, developing rapidly over the years, has adopted the pursuit and encouragement of scientific research as one of its working principles. In this context, we consider conducting research on the island of Cyprus and the Turkish Cypriots inhabiting it, as one of the natural missions of our university.

We believe that the Centre for Cypriot Studies, founded on the basis of the mentioned purpose, will produce a considerable amount of work and that this work will have repercussions in our country as well as in the world at large.

The Journal for Cypriot Studies, which is the first concrete work produced by the Centre for Cypriot Studies and will be published trimestrially, will be open to scientists, researchers, and writers from within or without our university and will constitute an encouraging medium for their new pieces of work.

I wish to thank everybody who has, or will, put time and effort in, who has contributed or will contribute to the publication of, this first issue as well as the ones to follow; and hope that the Journal for Cypriot Studies will be long-lived and prosperous.

Prof.Dr. Özay Oral
Rector

ÇIKARKEN

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi olarak, "KIBRIS ARAŞTIRMALARI DERGİSİ"nin ilk sayısını yayınlamaktan mutluluk duyuyoruz.

Bilindiği gibi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, "Genel olarak Kıbrıs, özel olarak Kıbrıs Türk tarihi, arkeolojisi, coğrafyası, edebiyatı, sanatı, doğası, folkloru, hukuku, siyaset bilimi, ekonomisi, maliyesi, turizmi, sporu ile Kıbrıs'a ilişkin diğer konularda araştırmalar yapmak" amacıyla kurulmuştur.

Değişik bir anlatımla, Kıbrıs ve Kıbrıslı Türklere ilişkin her konu, Kıbrıs Araştırmaları Merkezinin ilgi alanı içerisinde.

Kıbrıs Araştırmaları Dergisi, sözü edilen amaçları gerçekleştirmek için kullanılacak araçlardan yalnız biridir. Üç ayda bir yayınlanacak olan Dergimizde, ilgi alanımıza giren konularda yazılan bilimsel makale, araştırma, değerlendirme, düşün ve kitap tanıtımı yazılarına yer verilecektir.

Bu ilk sayımızda da sizlere değişik konularda tanınmış bilim, düşün adamları ile araştırmacı yazarların yazılarına yer verilmiştir.

Giderek daha güzel, daha kapsamlı bir Dergi çıkarmak; bu suretle özendirici bir düzeye çıkmak temel hedefimizdir.

Sizi Dergimizin bu ilk sayısı ile başbaşa bırakırken saygılar sunar, mutluluk ve başarılar dilerim.

İsmail Bozkurt

Editor's Letter

THE FIRST TIME

The Centre For Cypriot Studies is happy to publish the first issue of the 'JOURNAL FOR CYPRIOT STUDIES'.

As is well known, the Centre for Cypriot Studies has been founded with the purpose of 'conducting research on Cyprus in general and Turkish Cypriot history, archaeology, geography, literature, art, nature, folklore, law, political science, economy, finance, tourism, sports and other topics related to Cyprus in particular'.

In other words, every topic related to Cyprus and Turkish Cypriots is within the area of interest of the Cypriot Research Centre.

The Journal For Cypriot Studies is but one of the means to be used in the pursuit of the said purposes. In our journal to be issued trimestrially, scientific articles, research papers, review articles, essays and news on past, recent or forthcoming publications will be published.

In this first issue, you shall find articles on many different topics by well known scientists and thinkers.

Our fundamental goal is to issue and increasingly good and comprehensive magazine and thus, to bring it to an exemplary level.

I present my respects and wish you happiness and success, and hope that you will enjoy this first issue of our journal.

İsmail Bozkurt

DOĞRU TANILAR IŞIĞINDA BAZI EĞİTİM SORUNLARINA DOĞRU ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ozan Fikretoğlu

ÖZET

Progressif toplumlar için geçerli eğitim felsefeleri, geleneksel toplumlar için geçerli olmayabilir. Bunun tersi de doğrudur.

Toplumumuzdaki eğitim sorunları bu ilke çerçevesinde çözümlenebilir. Yazıda, bu bağlamda ilkokulların süresi, temel eğitimde okullaşma modeli, kitle eğitim-bireysel eğitim ikilemi, okullarda din eğitimi, orta öğretimde okullaşma sorunu, bölgeler ve okullar arasındaki standart farkları için çözümler önerilmektedir..

1. GİRİŞ

Tarihsel gelişim süreci içinde eğitim, bir toplumun genç kuşaklarına bilgi, beceri ve kültürel değerlerini aktarma gereksiniminden doğmuş bir sosyal fonksiyondur. Bu noktadan hareketle eğitimi, “kasıtlı kültürleme süreci” diye tanımlarlar. Ashında eğitim, J. Dewey'nin sözlerini tekrarlama pahasına, “Deneyim kazanımlarından doğan algıların sürekli yenilediği bir süreçtir.”

Yukarıdaki görüşlerin ilkinde, var olanı olduğu gibi aktarma; ikincisinde ise, var olan bilgi/beceriler birikimine yenilerini ekleme, gerekirse onları yenileme söz konusudur.

Ayrımsız tüm eğitim felsefeleri, doktriner genellemelerinin nasıl bir ortamda yaşama geçirileceğini önemsememe gibi ortak bir hataya düşerler. Oysa bir eğitim sistemini benimseyecek sosyal guruplar/toplumlar arasında en azından şu ayırımı yapılması gerekir:

- i) İlgili alanları çeşitli bireyler ve kurumlardan oluşan ilerici sosyal gurupların gereksinimlerini karşılamak üzere düzenlenmiş eğitim felsefeleri ve sistemleri;
- ii) İlgileri kurulu düzenin, geleneksel yapının korunup sürdürülmesinden ibaret tutucu sosyal gurupların gereksinimlerini karşılamak üzere düzenlenmiş eğitim felsefe ve sistemleri.

■ 2. EĞİTİMİMİZDE BAZI TEMEL SORUNLAR

Eğitimimizin birçok sorunla yüzyüze olduğu bir gerçektir. Bu sorunların bazılarını sorular halinde şöylece dile getirebiliriz:

- İlkokul süresi kaç yıl olmalıdır? Ya da başka bir deyişle ilköğretim süresinin 6 yıldan 5 yıla indirilmesi doğru mudur?
- Temel eğitim okulu mu? Yoksa bağımsız ilkokul-bağımsız ortaokul mu ?
- Kitle eğitimi mi, bireysel eğitim mi?
- Çocuklara okullarda din eğitimi verilmeli mi ? Bu laikliği zedeler mi?
- Orta eğitim basamağında akademik eğitim-mesleki teknik eğitim ağırlıkları nasıl dengelenmelidir? Başka bir deyişle ortaöğretimde okullaşma sorunu nasıl çözümlenmelidir ?
- Eğitimimizde bölgeler ve okullar arasındaki standart farklarını gidermek için ne yapılabilir?

■ 3. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yukarıda sorular halinde ortaya koymağa çalıştığımız, eğitimle ilgili sorunlar için öngördüğümüz çözümleri şöylece sıralayabiliriz:

a) İlkokul süresi:

Söz konusu olan toplumun gelişmişlik düzeyi çocuklarını ilkokulda daha uzun bir süre tutmalarına olanak veriyorsa, 6 yıllık ilkokulda sakınca değil yarar vardır.

Dünyamızda her birkaç yılda katlanan bilgi yükü, eğitim süresinin uzatılıp daha küçük yaşlara indirilmesini gerektirirken ilkokulu bizde 5 yıla sınırlama, teorik açıdan geriye doğru atılmış bir adımdır. Ancak toplumun maddi olanakları çocuklarını ilkokulda 5 yıldan daha çok tutmaya yetmiyorsa, gerekli program ayarlamaları yapılarak 5 yıllık ilkokul sürecinden de randıman alınabilir.

b) Temel Eğitim Okulu-Bağımsız İlkokul Tercihi:

Yerleşim biriminin özelliğine göre bazan biri, bazan öteki tercih edilebilir. Eğer yerleşim biriminin fonksiyonel özellikleri ilkokul + ortaokul anlamında bir temel eğitim okullaşmasını geçerli kılıyorsa, o takdirde 8 yıllık "Temel Eğitim Okulu" bu yerleşim biriminde daha uygun bir modeldir. Nitekim ABD gibi zengin bir ülkede bile, kentsel yerleşim birimlerinde 6 yıllık bağımsız ilkokul modeli uygulanırken, kırsal yerleşim birimlerinde ve ortalama gelir düzeyi daha düşük eyaletlerinde '8 Yıllık Temel Eğitim Okulu' benimsenir. (Bazı ülkelerde bu basamak '9 Yıllık Temel Eğitim'de olabilir.)

O halde tartışmanın çözüm anahtarı şu noktadır: Okullaşma modeli mutlak olarak değil, relatif olarak değerlendirilmelidir. Açıkçası, hertürlü sosyo-ekonomik koşula uyan bir okullaşma modelinden söz edilemez; belirli sosyo-ekonomik koşullara

daha uygun gelen çeşitli okullaşma modellerinden söz edilebilir ve bunlar aynı ülkenin değişik bölgelerinde yanyana uygulanabilirler.

c) Kitle Eğitimi - Bireysel Eğitim Tercihi:

Bir toplumda eğer kitle eğitimiyle amaçlanan hedeflere ulaşılmış, örneğin temel eğitim ülkenin her yerine götürülebilmiş, okur-yazarlık oranı %100'e çıkarılmışsa kitle eğitiminin hedefleri gerçekleşmiş demektir. Yani artık böyle bir toplumun kitlesel eğitimde kalmasına gerek yoktur. Bireysel eğitime geçmek için koşullar hazırlanmış/olgunlaşmıştır. Ama durum böyle değilse, toplumda okur-yazarlık oranı %50'lerde seyrediyorsa, eğitim her kesime ve her kademeye yaygınlaştırılmışsa, bu takdirde daha bir süre kitle eğitimi sistem olarak benimsenecektir. Ama kitle eğitiminin hedeflerine varılmışsa orda durmak büyük günahdır. Kitle Eğitimi'nin anlamı, eğitimi büyük kitlenin eğitim gereksinmelerini karşılayacak bir fonksiyonla düzenlemektir. Oysa Bireysel Eğitim'in anlam ve felsefesi, eğitimi bireyin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlemektir. O nedenle kitlesel eğitim tek tipken, bireylerin çeşitli ihtiyaçlarına yönelen bireysel eğitim, bireyin değişik ilgi ve yeteneklerine hitap edebilmek için, çeşitli seçenekler içermek durumundadır.

Progressif toplumlar, demokratik eğitim uygulamasına elverişli bir yapıya sahiptirler. Toplumun geleceğini bir egemen sınıf denetimindeki geleneklere emanet edemeyecekleri ve bireylerine daha çok özgürlükler sunabildikleri için, toplumu daha güzel bir geleceğe taşıyacak yeni arayışlar içindedirler. Toplumu çoğulcu demokrasi esaslarına göre biçimlendirmek, bireyi de çoğulcu demokrasi koşulları içinde bilinçli bir otokontrolle yaşayabilecek düzeye çıkarmak isterler. Demokratik eğitim sürecinin belirgin özelliği, deneyimlerin sürekli reorganize edilmesi, bir anlamda yeniden yapılanmalara gidilmesidir.

Bu noktada düşünce, eğitimin bir temel problemiğine takılır. Bu eğitimde hangi zaman kipinin seçileceği sorundur. Açıkcası, "Eğitim programları geçmişin durulmuş deneyimlerini mi yansıtmalı, yoksa geleceğin toplum yapısını biçimlendirmeye mi yönelmelidir" ?

Yanıtımız şudur: İnsanoğlu en canlı yoğun olarak şimdiki zamanı, "Şu An" i yaşar. Buna göre en güvenilir bilgi deneyimleri şimdiki zamankiler olmalı. O halde eğitim programları da şimdikinin deneyimlerini yansıtmalı, günümüzün gereksinimlerine yanıt vermelidir. Şu var ki uygar demokratik toplumun ayırt edici işlevlerinden biri, şu anla yetinmeyerek geleceği de önceden belirlemeye çalışması, bunu yaparken geçmişin deneyimlerinden de yararlanmasıdır. İşlev bu olunca, Alvin Toffler teknolojisiyle "Gelecek Şoku" eğer yaşanmak istenmiyorsa, eğitim programcılarının kipi "Şimdini gereksinmelerine hizmet eden bunu yaparken geleceğin toplum yapısını bugünden biçimlendirmek için önlemler alan bir genişletirilmiş zaman boyutlu olmalıdır. Bu boyutu yakalamanın yolu, çocuğa bilgiler öğretmek yerine, nasıl öğreneceğini öğretmektir." Böylece çocuk, uygun araçlar kullanarak kendi bilgisini güncel olarak üretebilecektir.

d) Çocuklara Din Eğitimi:

Hiç kuşkusuz verilmelidir; şu basit gerekçe ile olsa bile: Çocuk din bilgilerini denetimsiz çevrelerden saptırılmış görüşlerle karışık şekilde öğrenerek, çarpık bir manevi değerler demeti geliştireceğine, doğru ve yan tutmayan bir kaynaktan öğrenerek en azından çarpık manevi değerler geliştirmekten kurtarılmalıdır. Bunun için öne sürülen iman-akıl çelişkisi (Din Bilim uyumsuzluğu) ile laikliğin ihlal edileceği gibi gerçekler geçerli değildir. İmanın doğruları ile aklın doğrularını veya akıl tarafından bakıp imanın doğrularını red etmeyi gerektirmez; her birinin doğruları kendi içinde geçerliliğini korur. Aziz St. Tertulien'in "Credo imma absurdum"u bu anlamda söylenmiştir. Akıl alanında amacın "bilme", iman alanında ise "inanma" olduğunun ayırımı yapılırsa ortada bir uyumsuzluk konusu kalmaz. Diğer yandan laikliğin anlamı eğer inanç özgür seçimini yapabilmesi için, bireye dinsel konularda asgari bir temel bilgi verilmelidir. Çünkü bu temel bilgi olmadan doğru bir seçim yapmak olası değildir. Bu temel bilgiyi kazandıracak hurafesiz/boş inansız içeriğe sahip din bilgisi kitaplarının eksikliği, Türk toplumunun bu konudaki en önemli sorundur. Bu eksikliğin giderilmesi görevi de aydın din adamına düşer.

e) Ortaöğretim Basamağında Akademik Eğitim-Meslek Teknik Eğitim Ağırlıklarının Dengelenmesi: (Ortaeğitimde Okullaşma sorunu)

Sorunun yanıtı bazı bilimsel gerçekler ışığında verilebilir. Bunlardan öncelikli olan şudur: "Kişi, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitilmeli." Bununla bağlantılı ikinci temel gerçek de, bir çağ nüfusunu oluşturan bireylerin -en iyimser bir oranla- ancak %25inin akademik yetenekli olduğudur. Eğer bu doğruysa herhangi bir toplumda okullaşmanın genel planı %75 mesleki-teknik okul, %25 genel lise şeklinde düzenlenmelidir. Ancak sınır vakaları ve eğitsel yönelmede yetenek yanında ilgi faktörü de dikkate alındığında dağılımda genel lise lehine %5'lik bir artış yapılarak %70 mesleki-teknik okul - %30 akademik lise dağılımı benimsenebilir. Bir başka deyişle bir toplumda okullaşmanın yapısı her 7 meslek okuluna bir genel lise olarak düşünüülüp planlanmalı veya "Çok Amaçlı" bir okul bünyesinde öğretimin branşlaştırılması bu oranlar dikkate alınarak düzenlenmelidir. Ülkemizde mesleki-teknik eğitimi cazip kılmanın onlarca yolundan özellikle ikisi çok önemlidir.

1. Akademik lise ile teknik okulun "Çok Amaçlı Lise"(comprehensive Sch.) adı altında bir çatı altına konması.
2. Teknik okul mezunlarını istihdam edecek alt-yapının ülkede oluşması. İkinci faktör, okullaşma durumunu yapay özendiricilerle dengelenemeyeceği gerçeğini vurgular. Nitekim ülkemizde ticaret liselerinin gelişimi, ticaret hayatımızdaki canlanmaya paralel olarak seyretmiştir.

Çocuğun akademik veya mesleki okullara yönetilmesi sürecinde, ortaokul sonuna kadar gördüğü öğrenimdeki başarı durumunu değerlendirme yanında, ortaokul

*Saçma olsa da inanıyorum.

basamağında örgütlenecek etkili rehberlik-danışmanlık hizmetlerinin bilimsel verilerine de dayanılmalıdır.

f) Eğitimimizde Bölgeler ve Okullar Atasındaki Standart Farklarının Giderilmesi:

Sınavların varlık nedeni iyi bir ölçme değerlendirme olduğu kadar, değerlendirme sürecinden her türlü keyifilik ve sübjektifliğin kaldırılmasıdır da. Kuşkusuz değerlendirmede esas amaç verilen eğitimin hedefine ulaşım ulaşmadığını denetlemektir. Söz konusu denetim, bölgeler ve okullar arası farklılıkların, kendi okulunu yüceltme gayretlerinin giderilmesiyle yapılabilir. Bunu sağlayabilmek için "essay tipi" klasik değerlendirme yerine "test tipi" değerlendirmeyi ikame etmek yetmez; merkez örgütçe düzenlenip uygulanacak merkezi bir sınav sistemi kaçınılmazdır. Tercihen öğretim yılı ortasında yer alabilecek bu sınav çeşitli okulların birbirine göre relatif durumlarını da ortaya koyacak ve gerekli önlemlerin alınmasına olanak verecektir.

■ SONUÇ

Sonuç olarak, Giriş'te de ifade ettiğimiz gibi, progressif toplumlar için geçerli eğitim felsefeleri, geleneksel toplumlar için geçerli olmaz. Bunun tersi de doğrudur. Yani geleneksel toplumlar için geçerli eğitim felsefeleri progressif toplumlar için geçerli olmaz.

Toplumumuzda eğitimle ilgilenen çevrelerde tartışılan sorunlara, bu temel ilke ve ona ışık tutan tanımlamalar ışığında çözümler bulunabilir ■

KAYNAKÇA

- John Dewey, Democracy And Education, Stanford Un. Press (1961)
- Alwin Toffler, Future Shock, McGraw And Hill Company (1972)
- St. Tertulianus, (Ortaçağda yaşamış ünlü Hristiyan azizi)

SUGGESTIONS FOR SOLUTIONS TO
CERTAIN EDUCATIONAL PROBLEMS IN THE
LIGT OF CORRECT DIAGNOSES

ABSTRACT

Educational philosophies that are valid for progressive societies cannot be valid for traditional societies, the converse also applies. The educational problems in our society can be solved on the basis of this principle. In this paper, some solutions are suggested for issues such as the duration of primary schooling, the schooling model in fundamental education, the mass education versus individual education dilemma, religious education in schools, the schooling problem in secondary education and diference in standarts between regions and schools ■

THE CYPRUS QUESTION AND THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

Zaim M. Necatigil*

ABSTRACT

This paper considers the role and effectiveness of international organizations such as the United Nations (UN), the European Council, the Interparliamentary Union, and the European Union, in helping the parties concerned to find a solution to the Cyprus problem.

The equality of the two Cypriot communities has been recognized in the UN negotiating process, but the two communities should be treated as equals in all respects. The recognition of the Greek Cypriot administration as the "Government of Cyprus" has a negative effect on negotiations for a Cyprus settlement.

There have been various attempts to internationalize the Cyprus problem, but it seems that the best option for reaching an agreed and peaceful solution is through the process of the intercommunal talks within the framework of the UN Secretary-General's good offices mission.

The process for accession of Cyprus into the European Union may serve as an incentive on the parties to find a solution before the accession, but it may, on the other hand, widen the rift between the two sides and drive them further apart.

■ INTRODUCTION

The aim of this article is to examine the Cyprus question in the context of international affairs, particularly the involvement of international organizations, such as the United Nations (UN), the Council of Europe, Inter-Parliamentary Union and the European Union.

The Cyprus problem is, most and foremost, intercommunal in character, but as the Guarantor Powers - Great Britain, Greece and Turkey - and the international community, are involved, it has strong international overtones. While the Turkish Cypriot side has always supported the intercommunal talks through the "good offices" mission of the UN Secretary-General, to be carried on between the two communities freely and on an equal footing, it has opposed the idea of internationalization of the Cyprus problem mainly for the reason that this side is not being afforded an opportunity of being heard before international organizations, such as the General Assembly of the UN. At such international meetings the Greek Cypriot administration is being treated as the "Government of Cyprus" and resolutions are being taken behind the back of the Turkish Cypriot people.

It will be pointed out that the taking of unilateral resolutions in international

*Legal consultant, former Attorney-General, author.

forums, including the General Assembly of the UN, behind the back of the Turkish Cypriot people, without taking into consideration their legitimate rights and interests, has not helped the efforts to find an agreed solution. On the other hand, resolutions which encourage the parties to negotiate freely and on an equal footing and which recognize the political equality of the two sides, can be more helpful. But the UN is not treating both sides as equals in all respects. Other international organizations are following the same general direction as the UN.

The unjust recognition of the Greek Cypriot administration as the "Government of Cyprus" has not helped towards finding a negotiated settlement of the Cyprus problem. The question is whether the sovereignty of the future Federal Republic of Cyprus will emanate from the recognized "Government of Cyprus" or from the two communities, or peoples, organized under their separate states.

The Greek Cypriot application for accession of Cyprus into the European Union has further complicated the issues. The furtherance of this application may be seen as a catalyst for a solution - as an incentive to find a solution before accession - but, on the other hand, there is the risk of the two communities drifting further apart.

■ 1. THE UNITED NATIONS (UN)

(i) Peace - Keeping and Peace-Making Role of the UN

During the Colonial period the UN first dealt with the Cyprus problem between 1954-58. In 1954 the Greek claim for ENOSIS, as a right of self-determination, was turned down because it aimed at a change of sovereignty. During the General Assembly debates of 1957 and 1958 the Greek claim for ENOSIS again created serious difficulties since it could not be easily distinguished from annexation or ANSCHLÜSS. In the end, the UN General Assembly urged the parties to seek a peaceful, democratic and just solution in accordance with the UN Charter¹. Despite acrimonious exchanges between the delegates of Greece and Turkey, at the conclusion of the 1958 debate a ray of hope for a negotiated settlement emerged. Consequently, in February 1959 negotiations were held in Zurich between the Greek and the Turkish governments for the purpose of finding a just solution. After consultations with the respective Cypriot leaders an agreement was reached on 11 February 1959 at Zurich between the Greek and the Turkish Prime Ministers, Karamanlis and Menderes, for the establishment of an independent state, the Republic of Cyprus.

After the intercommunal troubles of 1963-64 which resulted in the ejection by force of arms of the Turkish Cypriot side from all the organs of the Government of Cyprus - the collapse of bi-communal government - the UN have been involved both in peace-keeping and peace-making.

On 4 March 1964 the UN Security Council adopted a unanimous resolution which in para. 4 recommended the creation, with the consent of the "Government of Cyprus", of a UN peace-keeping force in Cyprus (UNFICYP)². Para. 5 of this resolution, which has been interpreted to refer indirectly to the Greek Cypriot

administration as the "Government of Cyprus", recommended that the force should function in the interests of preserving international peace and security, and "use its best efforts to prevent a recurrence of fighting and as necessary, to contribute to the maintenance and restoration of law and order and a return to normal conditions". Furthermore, the Security Council recommended that the Secretary-General designate a Mediator. The Finnish diplomat, Sakari Tuomioja was appointed as Mediator. He was succeeded upon his death by Dr. Galo Plaza. The latter submitted his report to the Secretary-General on 26 March 1965, but his report was not accepted by Turkey because Dr. Plaza exceeded his mandate by acting like an "arbitrator" in the way he submitted his own views for a solution, rather than trying to find an "agreed solution".

The UN Force in Cyprus became operational on 27 March 1964 with the arrival of the Canadian contingent.

The troops of UNFICYP could not take the initiative in using armed force, which could be resorted to only in self-defence. The mandate was conceived within Chapter VI of the United Nations Charter and not Chapter VII concerning enforcement action.

It could be assumed that the reference in the Security Council resolution of 4 March to the "Government of Cyprus", was to the government established by the 1960 Constitution which should have been composed of both Greek and Turkish Cypriot elements. However, the Greek Cypriot wing of the Government of Cyprus, which since December 1963 had attempted to overthrow the 1960 Constitution, pretended to be that government.

It was contended that there was an emergency in Cyprus and the UN had to act quickly to prevent loss of life. At that time no one thought that the Cyprus problem would remain unresolved for so many years, but this could be no justification for the UN to act as it did, that is, to ignore the letter and spirit of the Zurich and London agreements and the fundamental basis of the constitutional order, that is, the bi-communality of the Republic. By recognizing the Greek Cypriot administration as the "Government of Cyprus", the UN unwittingly rewarded the aggressor and punished the victim. Moreover, to add insult to injury, the then UN Secretary-General, in his report of 14 September 1964 defined the term "return to normal conditions", as not implying the restoration of the constitutional situation, as interpreted by the Turkish Cypriots³. The Secretary-General was also reported to have remarked that the solution of the Cyprus problem was first and foremost a matter for the "Cypriot Government", meaning the Greek Cypriot administration. The UN, by its interpretation and application of the said resolution, set the wrong course for Cyprus. Commenting on the Security Council resolution of 4 March 1964, Archbishop Makarios declared "We have secured a resolution in the first phase of our struggle in the international field. Turkey cannot in future threaten intervention in Cyprus invoking the Treaty of Guarantee"⁴.

The presence of the United Nations force in Cyprus served to check recourse to armed force, but it only palliated some symptoms of the crisis during 1964 and

reached none of its basic causes. The mandate of the force has been renewed at six-month intervals since its creation in 1964, but its numerical strength has been considerably reduced⁵.

UNFICYP liased between the two sides to prevent recurrence of fighting and when fighting flared up intervened to stop it. Such major instances of crises occurred at Kokkina-Mansoura (Tylliria area) in August 1964 and at Kophinou (Geçitkale) and Ayios Theodoros (Boğaziçi) in November-December 1967.

Good offices functions of the Secretary-General have been carried out in respect of Cyprus since 1964. Since 1968, the Secretary-General's special representatives have been engaged in promoting an agreed overall settlement. After the events of 1974, the Security Council, in its resolution 367 (1975) of 12 March 1975, requested the Secretary-General to undertake a new mission of good offices "and to that end to convene the parties under new agreed procedures and place himself personally at their disposal, so that the resumption, the intensification and the progress of comprehensive negotiations, carried out in a reciprocal spirit of understanding and of moderation under his personal auspices and with his direction as appropriate, might thereby be facilitated". Since then, the Secretary-General has, in connection with the extension of the mandate of UNFICYP, reaffirmed the new mission of good offices referred to in resolution 367 (1975)⁶.

The intercommunal talks, which started in June 1968 between the representatives of the two communities, continued under the auspices of the UN Secretary-General who appointed his Special Representative to help the two sides in the negotiations to find an agreed solution to the problem.

The conditions under which both sides negotiated within the framework of the intercommunal talks between the years 1968 and 1974 were different from those prevailing now. During that period the negotiators were engaged in a process to revise or reformulate the 1960 Constitution. The present intercommunal talks, however, have the aim of reaching an agreed settlement on the basis of "bi-communal, bi-zonal federation".

After Turkey intervened militarily on 20 July 1974, in the wake of the COUP D'ETAT of 15 July 1974, it was agreed by the parties concerned that fresh attempts should be made to solve the Cyprus problem by means of a new series of talks between the two communities on an equal footing under the auspices of the UN Secretary-General. The Security Council resolution, which expressed regret about the proclamation of the Turkish Federated State of Cyprus, called for new efforts to assist the resumption of negotiations. It asked the Secretary-General to undertake a new mission of good offices and to convene the representatives of the two communities under his auspices. The talks called by the Security Council began in April 1975 and have been continuing, on and off, up to the present time.

It is not the intention of this article to write a chronology of the talks, or to deal with the proposals, or the positions of the parties ; or the efforts and initiatives of the Secretary-General. Certain fundamental principles should, however, be emphasized.

The UN is dealing with the Cyprus problem on the basis of two separate communities. The General Assembly resolution 3212 (XXIX) of 1 November 1974 recommends "the contacts and negotiations taking place on an equal footing between the representatives of the two communities and calls for their continuation with a view to reaching freely a mutually acceptable political settlement based on their fundamental and legitimate rights". The Security Council, in its resolutions 367 of 1975 and 649 of 1990, describe those to whom the Secretary-General is to render his good offices, as "communities" and sometimes as "parties". There is a clear pattern of acknowledgement by the UN of the separate status of the two communities in Cyprus, of the requirement that they should negotiate on "an equal footing", and that the objective of the exercise of the Secretary-General's good offices is "a new constitution" for the state of Cyprus on a federal, bi-communal and bi-zonal basis. The Secretary-General has clearly stated that "the solution that is being sought is thus one that must be decided upon by and must be acceptable to, both communities". He added that his mission is with the two communities whose "participation in the process is on an equal footing" and that the relationship of the two communities is not "one of majority and minority"⁷.

The Secretary-General has again referred to these ideas in his report to the Security Council of March 1990⁸. The Security Council resolutions 649 of 12 March 1990 and 716 of 11 October 1991, have again emphasized this parity of negotiating status in the endeavour of the parties to establish a bi-communal and bi-zonal federation⁹. The Secretary-General has stated in a recent report on his mission of good offices in Cyprus that :

"The agreement will result in the establishment of a bi-communal and bi-zonal federation, one state comprising two politically equal communities in which sovereignty will be equally shared but indivisible, that will safeguard the independence, sovereignty, territorial integrity and non-alignment of Cyprus and exclude union in whole or in part with any other country and any form of partition or secession. The federation will be established through a new constitutional arrangement which will be prepared in line with the overall framework agreement being negotiated in which the two communities participate on an equal footing and which will be approved through separate referenda in each community"¹⁰.

Another point that should be made is that if the two sides themselves were allowed freely to try to reach an agreed solution, the "good offices" mission of the UN Secretary-General would not by itself attribute to the conflict an international dimension. However, the involvement of the UN with the Cyprus question, particularly of the General Assembly, as a question that affects international relations so that it must be settled in accordance with internationally recognized norms attributes to it an international dimension. One cannot reconcile this with the viewpoint that the Cyprus question is an intercommunal matter ; the UN not being able to impose a solution.

More so because, a framework agreement that may be achieved through the process of the intercommunal talks will be submitted for approval of the two communities through separate referendums.

(ii) UN General Assembly Resolutions

General Assembly resolution 3212 (XXIX) of 1 November 1974 commends the contacts and negotiations taking place on an equal footing, with the good offices of the Secretary-General between the representatives of the two communities and calls for their continuation with a view to reaching freely a mutually acceptable political settlement, based on their fundamental and legitimate rights. The General Assembly also records its consideration that the constitutional system of the Republic of Cyprus concerns the Greek Cypriot and Turkish Cypriot communities.

One may say that, on the whole, the above resolution views the Cyprus question primarily as a matter for the communities, rather than a matter for the international community.

Resolution 34/30 of 20 November 1979, however, gives a different impression. In the preamble the Assembly recalls "the idea of holding an international conference on Cyprus" and deeply regrets that "the resolutions of the United Nations on Cyprus have not yet been implemented". Furthermore, the Assembly deplores "the continued presence of foreign armed forces ... on the territory of the Republic of Cyprus and the fact that part of its territory is still occupied by foreign forces" and also "unilateral actions that change the demographic structure of Cyprus". The substantive part of the resolution reiterates full support "for the sovereignty, independence, territorial integrity, unity and non-alignment of the Republic of Cyprus and calls once again for the cessation of all foreign interference in its affairs". It calls "for respect of the human rights of all Cypriots and the instituting of urgent measures for the voluntary return of the refugees to their homes in safety". More significantly, the resolution authorizes the President of the Assembly to appoint an AD HOC Committee to maintain contact with the Secretary-General to facilitate the "successful conclusion of negotiations" and to "recommend steps for and promote the implementation of all relevant resolutions of the General Assembly on Cyprus".

Though the resolution calls for "the urgent resumption of the negotiations under the auspices of the Secretary-General between the representatives of the two communities, to be conducted freely on an equal footing on the basis of the Agreement of 19 May 1979, with a view to reaching as early as possible, a mutually acceptable agreement based on their fundamental and legitimate rights", the resolution pre-empts some of the basic issues which the parties themselves should negotiate and agree upon. More significantly the resolution brings in the element of internationalization which is incompatible with the intercommunal nature of the question.

One may venture to say that the above resolution did not help the process of seeking to find an agreed settlement of the Cyprus problem. This has probably been

conceded as the proposed *Ad Hoc* Committee never got off the ground.

In 1980, though the Cyprus question was on the agenda of the UN General Assembly, the item was deferred and no resolution was adopted in view of the fact that the intercommunal talks were continuing under the auspices of the UN Secretary-General.

The Greek Cypriot side was dissuaded from raising the Cyprus question at the General Assembly during 1981 and 1982. This was rightly so because point 6 of the Denktash-Kyprianou accord of 1979 stated that both sides would abstain from any action which might jeopardize the outcome of the talks. It was understood that internationalization would be likely to disrupt the atmosphere of the intercommunal dialogue.

As the intercommunal talks were running into difficulties, the Turkish Cypriot negotiator at the talks suggested, in March 1983, a "moratorium" on internationalization, that is, avoidance of bringing the Cyprus question before international forums, such as the General Assembly of the UN, the Non-Aligned Conferences, the International Postal Union Congress and so on, where the Turkish Cypriot side did not have a voice.

There were reports early in April 1983 that UN Secretary-General would be ready to undertake new initiatives to help to vitalize the talks which were continuing on an "open agenda". Progress was hindered, however, due to the pending Greek Cypriot appeal to the UN General Assembly. The talks were therefore recessed pending the debate at the UN.

At the United Nations Turkey proposed the holding of the debate in the Assembly's Special Political Committee instead of a plenary session where only representatives of states are normally allowed to speak. The Greek Cypriot side insisted however that the matter should be dealt with directly by the full body, where the Turkish Cypriot side has no voice¹¹, and so it was.

A draft resolution before the General Assembly was sponsored by Algeria, Cuba, Guyana, India, Mali, Sri Lanka and Yugoslavia¹².

During the debates at the General Assembly the British delegate reaffirmed Britain's support for the intercommunal talks and urged the Assembly to avoid propaganda points. Canada's delegate indicated the need for strict impartiality when it came to the vote by the countries which maintain troops in UNFICYP. Malaysia's delegate dismissed the draft resolution as "lopsided and partial". Nevertheless, the motion was adopted without amendment by 103 votes to 5, with 20 abstentions. Most of the NATO powers, and four Arab states¹³, abstained. Votes against the motion were cast by Bangladesh, Malaysia, Pakistan, Somalia and Turkey. More than two-thirds of the nations which voted in favour of the resolution were members of either the Soviet Bloc or the Non-Aligned Movement. Among the European Community (EC) members, France voted with Greece in favour of the motion. Portugal and Spain, candidates for EC membership, did likewise. Some cohesion and unity of purpose might have been expected from nations which contributed troops to UNFICYP.

However, Australia, Austria, Ireland, Finland and Sweden all voted for the motion, thereby undermining UNFICYP's reputation for even-handedness, the requisite for effective peace-keeping.

The resolution of 13 May 1983 included the perennial demand for the immediate withdrawal of all the "occupation forces" and the voluntary return of refugees in safety to their homes. More recent proposals for an international conference on Cyprus and the demilitarization of the whole island were renewed, thereby reflecting the aims of the Soviet Union and some of the Arab states. It was again suggested that the Security Council should examine within a set time-limit the question of the implementation of various UN resolutions on Cyprus¹⁴.

The Turkish Cypriots were especially concerned by para. 2 which affirmed "the right of the Republic of Cyprus and its people to full and effective sovereignty and control over the territory of Cyprus" and called upon all states to support and help the "Government of the Republic of Cyprus" to exercise these rights. The resolution in fact advocated Greek Cypriot "sovereignty" over the Turkish Cypriots.

Internationalization of the Cyprus question to such an extent met with the reaction of the Turkish Cypriots whose rights were being eroded by resolutions of the international community. As a first move the parliament of the Turkish Federated State of Cyprus adopted, on 17 June 1983, a resolution affirming the right of the Turkish Cypriot people to self-determination. The UN resolution had paved the way for the proclamation, on 15 November 1983, of the Turkish Republic of Northern Cyprus.

The UN General Assembly has not debated the Cyprus question since 1983. The Secretary-General, who has on certain occasions stressed the importance of the intercommunal talks as the best available method for pursuing the negotiating process¹⁵, has been playing a more active role within his good offices mission. Though this mission does not allow him to make formal proposals, such initiatives have been appropriately described as "Ideas", "Indicators" or "Soundings" (September 1983), "Working Points" (August 1984), "Agenda for the Third Round of the Secretary-General's Proximity Talks on Cyprus" or "Preliminary Draft for a Joint High - Level Agreement" (November 1984), "Draft Framework Agreement on Cyprus" (March 1986), and "Ghali Set of Ideas" (July 1992)¹⁶.

(iii) Reactions of the International Community to Crises

Some measure of internationalization of the Cyprus conflict came about due to fact that the UN dealt with the Cyprus question whenever there was a crisis leading to deterioration of the situation on the island.

After the Greek engineered COUP D' ETAT of 15 July 1974 against the government of Archbishop Makarios, and the Turkish intervention of 20 July, the UN Security Council was convened to consider the situation on the island. In the evening of 20 July the Council adopted resolution 353, deploring the outbreak of conflict and

continued bloodshed, and expressing concern at the threat to international peace and security and the explosive situation in the Eastern Mediterranean. It called upon all states to respect the sovereignty of Cyprus ; upon the belligerents to cease fire, and for the early start of negotiations between Greece and Turkey for the restoration of peace and constitutional government. It demanded an immediate end to foreign military intervention in the Republic of Cyprus. It requested the withdrawal without delay from the Republic of Cyprus of foreign military personnel present otherwise than under the authority of International Agreements.

Again, after the failure of the Geneva Conference which was followed by the second round of Turkish military operation on 14 August 1974, the Security Council adopted resolution 360 of 16 August recalling its "formal disapproval" of the "unilateral military actions undertaken against the Republic of Cyprus". The resolution was in stronger terms than the previous one, and it referred to "actions" in the plural which could cover the Greek as well as the Turkish intervention, but it stopped short of actual condemnation, it simply recorded "formal disapproval". Crucially, the resolution was silent as to precisely which actions were regarded as being "against the Republic of Cyprus".

The Security Council has not only considered military emergencies in the island, but also political crises.

In Security Council debates which followed the proclamation of the Turkish Federated State of Cyprus, the Turkish Cypriot representative stressed that separation of the two communities came about as a result of acts of the Greek Cypriot side and that there could be no return to the 1960 Constitution. Physical separation was vital to the safety of Turkish Cypriots. However, the Security Council members were virtually unanimous in regretting the proclamation of the Turkish Federated State of Cyprus and in declaring continued recognition of the "Government of Cyprus" under Archbishop Makarios. The British representative was not alone in emphasizing that the proclamation was not a "Unilateral Declaration of Independence" (UDI) and that it ruled out partition or annexation. The setting up of a legal order which adopted the style and title of the Turkish Federated State of Cyprus was not therefore a break-away from an established constitutional set-up that could be described as UDI. The Security Council adopted resolution No. 376 of 12 March 1975 without vote, regretting the decision to declare "that a part of the Republic of Cyprus would become a Federated Turkish State". The resolution noted that the proclamation was not intended to prejudice a final settlement. Significantly, it did not call on states to withhold recognition.

The attitude of the Security Council was stronger, however, when it was requested by the United Kingdom, Cyprus and Greece to consider the situation in Cyprus in the wake of the proclamation on 15 November 1983 of the Turkish Republic of Northern Cyprus.

A draft resolution which considered the declaration of statehood as "invalid" and called for its "withdrawal", was sponsored by the United Kingdom.

The United Kingdom representative said that the draft resolution, which

reflected the views of his government, was directed at the deplorable action of the Turkish Cypriots, but it did not purport to deal with the whole problem of Cyprus. "We all know", he said, "that the present action by the Turkish Cypriot authorities is not the only wrong of one kind or another that has been done since the Treaties were signed in 1960". In his view, it was just as necessary as before to make every effort to bring the two sides together"¹⁷.

The Turkish view about the draft resolution was expressed by Ambassador Kirca. The proclamation of statehood could not be regarded as null and void. That decision was taken in accordance with the principle of self-determination in order to re-establish the state of affairs laid down in the basic provisions of the Constitution as envisaged in the Treaty of Guarantee, and as a means of remedying the continuous usurpation by the Greek Cypriot community of the title "Government of the Republic of Cyprus". In his view, the Council would have done better to recognize the legal truth and declare null and void the illegal amendments made unilaterally by the Greek Cypriot community to the basic and unalterable provisions of the 1960 Constitution, in violation of that Constitution and of the Treaty of Guarantee. Therefore Turkey had to reject the relevant paragraph of the draft resolution. He said emphatically, "since there can be no question of the Turkish community's revoking its proclamation of independence, it would be absolutely unthinkable for Turkey to withdraw recognition of the Turkish Republic of Northern Cyprus"¹⁸.

Commenting on the relevant paragraph of the draft resolution which considered the Turkish Republic of Northern Cyprus to be "invalid", President Denktash said, "it [the Security Council] considered China non-existent for 30 years and East Germany non-existent for 25 years. It does not matter ; they are now here among us, and I greet them with respect"¹⁹. He continued to say:

"We are not seceding from the independent island of Cyprus, from the Republic of Cyprus, or will not do so if the chance is given to us to re-establish a bi-zonal federal system. But if the robbers of my rights continue to insist that they are the legitimate Government of Cyprus, we shall be as legitimate as they, as non-aligned as they, as sovereign as they in the northern State of Cyprus, but we shall keep the door wide open to re-establishing unity under a federal system"²⁰.

On 18 November 1983 the Council adopted resolution 541 in which it deplored the declaration of the Turkish Cypriot authorities for the "purported secession" of part of the Republic of Cyprus; considered that declaration as legally invalid and called for its withdrawal ; called for the urgent and effective implementation of its resolutions 365 (1974) and 367 (1975) ; requested the Secretary-General to pursue his mission of good offices ; called upon the parties to co-operate fully with the Secretary-General in his mission of good offices, called upon all states to respect the sovereignty,

independence, territorial integrity, and non-alignment of the Republic of Cyprus and not to recognize any Cypriot state other than the Republic of Cyprus; and called upon all states and the two communities in Cyprus to refrain from any action which might exacerbate the situation.

In fact the main criticism that can be levelled against the Security Council's above resolution is that it only dealt with the "wrongs" of the Turkish Cypriot side. It was, in the historical circumstances of the situation, not fair to attribute responsibility to the Turkish Cypriot community for conduct said to be "incompatible" with the Treaty without at the same time assessing the relevance of the situation to the conduct of the Greek Cypriot community and in particular, its deliberate disregard of the terms of the Cyprus Constitution throughout the period of twenty years preceding the establishment of the Turkish Republic of Northern Cyprus. Since the Security Council attached importance to the conduct of the Turkish Cypriot community with the treaties, it should have attached the same importance to the compatibility with the treaties of the conduct of the Greek Cypriot community. By refusing to do so, the Security Council not only failed to apply in an objective and even-handed manner the substantive legal requirements to which it had itself made reference; it also failed to adhere to the standard of equal treatment that it had repeatedly affirmed in its use, in relation to the negotiations between the two sides, of the words "on an equal footing". Had the Security Council taken a balanced view of the situation in 1983, it would have found that the conduct of the Greek Cypriot community had for the past twenty years been "incompatible" with the 1960 settlement. There can be no legal basis for holding one party to the terms of an agreement without predicating the requirement of an equal degree of compliance by the other.

In determining that the establishment of the Turkish Republic of Northern Cyprus was "legally invalid", and in attaching to that determination the sanction that states should not recognize it, the Security Council was evidently purporting to act in a judicial capacity. Yet, in so acting the Council did not act in the manner appropriate to the performance of a judicial function. The "judgment", in the form of a draft resolution, was prepared and was in circulation before the debate even took place - a proceeding that is in no way compatible with the judicial process of ascertaining facts and weighing arguments before reaching a reasoned conclusion.

However, the rigour of the above referred Security Council resolution has been mitigated to a certain extent by the continuation of the intercommunal talks under UN auspices, without insisting for the "withdrawal" of the declaration of statehood, as was called by the Council.

In conclusion one may say that the international community has been ignoring the letter and spirit of the Zurich and London agreements, first, by recognizing the Greek Cypriot administration as the "Government of Cyprus" since 1964, and second, by discriminating against the Turkish Cypriots which pushed them into isolation, as a result of which a process of political and administrative evolution, as of necessity, began with the setting up of the Turkish Cypriot administration. This process culminated

in the proclamation of the Turkish Republic of Northern Cyprus. The international community, particularly the Western powers, must therefore bear some responsibility for the consolidation of separation. Had they treated the Greek and Turkish administrations as integral components of one state, in the bi-communal provisions of the agreements, the trend towards separation could have been contained and the chances of a settlement based on eventual reunification facilitated.

■ 2. THE COUNCIL OF EUROPE

Since Cyprus joined the Council of Europe in 1961, the Cypriot delegation to the Parliamentary Assembly has comprised two representatives and two substitutes appointed by the Greek Cypriot parliamentarians and one representative and a substitute appointed by the Turkish Cypriot parliamentarians.

After the events of 1963/64, when the Parliamentary Assembly met on April 1964, it was presented with credentials for three Greek Cypriot substitutes, which gave rise to objections on the ground of unconstitutionality. Reference was made to art. 73(4) of the Cyprus Constitution, which provided that parliamentary committees had to be constituted in the same proportions as parliament itself with regard to representation of the Greek and Turkish communities, namely 70%:30%. Cyprus was not represented at the parliamentary Assembly till 1984, because the Assembly refused to accept a parliamentary delegation representing only one of the two communities of Cyprus. Such a partial representation would be incompatible with the principle of the "rule of law" embodied in art. 3 of the Statute of the Council of Europe and with the principles laid down in the preamble thereof.

After the proclamation of the Turkish Republic of Northern Cyprus the Parliamentary Assembly adopted resolutions about the situation in the island which are similar to those taken by the UN.

The Parliamentary Assembly by its Recommendation 974 of 23 November 1983, rejected the "unilateral declaration of independence of the northern part of Cyprus" and demanded the immediate withdrawal of the "occupying Turkish troops" as an indispensable condition for the final solution of the Cyprus crisis.

At the 73rd session of the Committee of Ministers held on 24 November 1983 a resolution on Cyprus was adopted, but in the absence of unanimity it could not be made public or even communicated to the Assembly. According to press reports, an amendment proposed by Switzerland, which, like Recommendation 974, called for an independent Council of Europe effort, to complement (and not to contradict) the initiative of the United Nations Secretary-General, failed because of abstentions to secure the absolute majority (11 votes) needed for adoption. Six countries voted against.

The Baumel report about the situation in Cyprus²¹, which was unanimously adopted by the Political Affairs Committee on 10 January 1984, could not be considered by the Parliamentary Assembly in its February 1984 session but was instead adopted by the Standing Committee on 21 March 1984, acting on behalf of the Assembly²².

The resolution deplored the "illegal declaration" by the leaders of the Turkish Cypriot community, described it as a secession of a part of the Republic of Cyprus, stressed that the Council of Europe as such cannot disinterest itself from this crisis, and decided to give effect without further delay to the intention, already expressed in Recommendation 974, to make contact, through its Bureau and the competent committees, with leaders of the states and communities concerned in order to do all in their power to promote a reconciliation and the necessary search for a just and lasting solution.

Since 1984, however, Cyprus is "represented" in the organs of the Council of Europe, including the Parliamentary Assembly, by Greek Cypriot parliamentarians. In May 1984 the parliamentary Assembly ratified the credentials of two Greek Cypriot parliamentarians (one representative and one substitute) to represent the parliament of Cyprus at the Parliamentary Assembly, even though this would not be entirely satisfactory, for one of the two communities which constitute the state of Cyprus would not be represented. The decision was taken upon the recommendation of the Committee on Rules of Procedure²³. One representative's seat and one substitute's seat are still reserved for the Turkish Cypriot community. By this resolution the Assembly changed its long-established democratic practice of not accepting an "incomplete" or "partial" representation from Cyprus. In fact, there had been "no common" or "representative" parliament in Cyprus since 1964 and the situation had not changed in 1984 to justify such a change of practice. The "reserved" or "vacant seat" formula is also open to criticism because it allows an "unrepresentative" parliament to represent its country at the Parliamentary Assembly. By keeping "vacant" the seat of the Turkish community of Cyprus the Assembly is deemed to have tacitly acknowledged that the Greek Cypriot representative taking his seat in the Assembly represents only his community and not the Turkish Cypriot community.

After the parliamentary elections in South Cyprus which were held on 8 December 1985, in a letter of 25 February 1986 addressed to the president of the Parliamentary Assembly, the Representative of the Turkish Cypriot community in Brussels objected to the one-sided representation of Cyprus at the Assembly because the newly elected Greek Cypriot House of Representatives could not represent the whole of Cyprus and because it was not the House of the bi-national Republic of Cyprus as envisaged by the 1960 Constitution. The validity of the credentials of the Greek Cypriot representative was also contested by some members of the Parliamentary Assembly, as a result of which the final decision on the matter was deferred. In the meantime some parliamentarians signed a petition urging the Council of Europe to study urgently the practical possibilities of elected representatives of both communities attending plenary sessions and relevant committees of the Assembly to "enable a genuine dialogue to take place within the only democratic, international forum embracing all countries of Western Europe"²⁴.

However, the Assembly did, during its 38th ordinary session, adopt, on 28 January 1987, the report of the Committee on Rules of Procedure²⁵ suggesting

validation of the credentials of the "Cyprus delegation" (a Greek Cypriot representative and a Greek Cypriot substitute) for the remainder of the 38th session, that is, up to 4 May 1987²⁶. In spite of the outcome, the objection to the credentials has once more drawn attention to the unsatisfactory nature of provisional formulas as to representation of Cyprus before a mutually agreed settlement of the Cyprus problem has been reached.

Since then the Turkish parliamentary delegation has been voicing forward reservations to this unsatisfactory "representation" of Cyprus, each year when the question of credentials comes up on the agenda of the Assembly, without raising formal objection.

In its resolution 963, on Europe's role in a "new world order" after the Gulf war, adopted in April 1991, the Parliamentary Assembly called upon governments and parliaments to "support action in today's favourable conditions" aimed at achieving breakthroughs in a number of long-standing conflicts, including that of Cyprus, reaffirming also support for the good offices mission of the UN Secretary-General and calling for "an early report by the Cyprus Contact Group set up by the Bureau". The Parliamentary Assembly has adopted various reports concerning the political situation and other aspects of the Cyprus question, such as that by Franz Karasek, rapporteur of the Political Affairs Committee²⁷, Van der Werff report on the Cultural Heritage²⁸, and the Cuco report on the Demographic Structure of the Cypriot Communities²⁹.

Turkish Cypriot parliamentarians have only been allowed to lobby at the Strasbourg headquarters of the Parliamentary Assembly, but they do not have a voice at the Assembly itself. However, during the consideration of the Cuco report it has been possible for the Turkish Cypriot parliamentarians to address the relevant meetings of the Political Groups in the Assembly. It should have been realized that certain resolutions of the Assembly concerning Cyprus need the cooperation of the Turkish Cypriot side if they are to be applicable to the whole island, and Turkish Cypriots should not be expected to be bound by resolutions taken behind their back. This is one of the questions dealt with in the long awaited report by Lord Finsberg, rapporteur of the Political Affairs Committee, which was accepted by the Parliamentary Assembly on 2 February 1995³⁰.

The Finsberg report gives backing to the UN Secretary-General's efforts and initiatives, and urges the leaders to demonstrate political will by accepting the UN proposals. In the recommendation section the Assembly welcomes the proposal for demilitarization of the island, which would mean that Turkish troops "now illegally present in the country" would withdraw according to an agreed time table. The Assembly recommends that the Council of Ministers ask both sides to allow the exercise of free movement between the two parts of the island, allow normal international telephone and postal access, invite both communities to revise school textbooks, and promote the establishment of trust. In the resolution section, the Assembly decides to monitor very closely the confidence-building effort by the Secretary-General, to invite representatives of the two communities, when considered appropriate, to attend

committee meetings, on an AD HOC basis, when they deal with issues directly concerning Cyprus, and call upon its members to refrain from any action that could be interpreted as extending recognition to the "entity in the occupied part of Cyprus".

■ 3. INTER-PARLIAMENTARY UNION

The Inter-Parliamentary Union (IPU) is an international organization of parliamentarians that provides a forum for dialogue and parliamentary diplomacy among legislators representing every political system co-existing in the world. Conferences of the IPU bring together over 500 parliamentarians of all parties from some 120 sovereign states providing a unique observatory of opinions on political trends around the world³¹. As the focal point of the world-wide parliamentary dialogue, the IPU works for peace and co-operation among peoples and for the establishment of representative institutions.

The Inter-Parliamentary Conference is the principal statutory organ of the IPU. It studies international problems and makes recommendations representing the views of the Organization as a whole. Conferences, which are held twice a year since 1984, are being hosted by different countries, providing the participants with opportunities to be confronted with different national realities.

During the 83rd Inter-Parliamentary Conference held in Nicosia in April 1990, on the proposal of the parliamentarians of the host country - Greek Cypriot side - a resolution was taken about the situation in Cyprus which contained the recommendation for the establishment of a Committee to Monitor the Situation in Cyprus. The resolution expressed "deep concern at the situation in Cyprus, which has significant implications for peace and security in the region". It condemned "the continued forced division of the island, the presence of occupation troops and settlers and the violation of human rights", and called for the "immediate withdrawal of Turkish troops"³².

The Committee was set up by the IPU Council in May 1991 "to monitor the situation closely and report to the relevant bodies of the IPU on developments in Cyprus". It held its first session on the occasion of the 86th IPU Conference in Santiago in October 1991 and has, since then, held further sessions, each on the occasion of IPU statutory meetings (conferences) held twice a year.

The regular practice of the Committee is (i) to receive memorandums on developments in the situation in Cyprus from the representatives of the two communities in Cyprus and from the national groups representing in the IPU the three guarantor powers under the 1960 Treaty of Guarantee - Greece, Turkey and the United Kingdom; (ii) to receive information on the mission of good offices of the UN Secretary-General, and (iii) to hear representatives of the two Cypriot communities. During the Paris meeting of the Committee in March 1994 it was possible for the Committee for the first time to hold interviews also with the representatives of the three guarantor powers, and to receive written submissions.

In all its activities the Committee endeavour to maintain an objective and

neutral approach as a fact-finding mission, dealing with the representatives of both communities on an equal footing, offering them same time and opportunity, and trying to obtain detailed information from all sources without endorsing the positions of any of the parties, with the sole aim of assessing the factual situation.

The usual procedure is to receive written memorandums on developments in Cyprus from the representatives (parliamentarians) of each community in advance of the Committee's scheduled meeting.

During Committee meetings, these memorandums are considered, and representatives, who are parliamentarians, of the two communities are heard separately. The Committee then prepares and submits its report to the plenary session of the IPU Conference. At the plenary session Cyprus is "represented" only by Greek Cypriot parliamentarians, but the report of the Committee gives coverage to the views of both community representatives.

A delegation from the Committee (Chairman and two members) has also paid a visit to Cyprus during 17-20 January 1994 and had meetings and interviews with the leaders of both communities, political party and trade union representatives, as well as, with the Deputy Special Representative of the UN Secretary-General. The report of the Committee was prepared by its Chairman and rapporteur, M. Ferris, and submitted to the Paris meeting of the IPU in March 1994. The Chairman has also visited Cyprus recently, in January 1995, and had consultations on both sides of the island.

In carrying out its work, the Cyprus Committee is guided by certain considerations, such as, the stand taken by IPU with regard to the Republic of Cyprus and that of the northern part of the island, and that the Cyprus problem is one which is not only a bi-communal problem but one which involves also the three guarantor powers. The aim of IPU, and that of the Committee, is not to interfere with, or hinder, the efforts and initiatives of the UN Secretary-General within the framework of his good offices, but to complement and support such efforts and initiatives, to find a lasting solution and to build confidence between the two communities. The IPU, as well as the Committee, consider that the present status quo (division) in the island is unacceptable, and that the key to any just and lasting settlement of the Cyprus problem is the restoration of confidence and readiness to compromise.

It would seem therefore, that the IPU would be inclined to encourage, and offer a framework and opportunity for contracts between the representatives of various political forces which exist in the two communities, and fulfil its role as a multilateral instrument of parliamentary diplomacy.

■ 4. CYPRUS AND THE EUROPEAN COMMUNITY

It is widely acknowledged that the European Community (now the European Union) has a prominent role to play in the future of Cyprus.

The Association Agreement between Cyprus and the European Community (EC) was signed in 1972³³. Despite the political problems of the island the Community

acted on the basis that its obligation would be to the two communities of Cyprus as a whole. Both communities were consulted during the negotiations, and articles 4 and 5 of the Agreement prohibited discrimination between the products of contracting countries, as well as, nationals or companies of Cyprus.

The Agreement introduces a preference arrangement for products from Cyprus. It provides for progressively closer co-operation between the Community (Union) and Cyprus. In the first stage, which was originally to terminate in June 1977 but was extended to the end of 1987, a mutual reduction of duties on industrial and agricultural products was to be implemented.

Negotiations for the second stage of the customs union were, however, conducted between the Community and the Greek Cypriot administration, on behalf of the "Republic of Cyprus". In December 1987 the European Parliament approved an Additional Protocol to the Association Agreement for the second stage of the customs union of Cyprus with the Community³⁴.

This Protocol entered into force on 1 January 1988. The objective is to create a customs union between the Community and Cyprus by the progressive elimination of impediments to trade between Cyprus and the Community. The second stage is divided into two phases: the first phase, from 1988 to 1997, involves, *INTER ALIA*, the further reduction of duties and abolition of quantitative restrictions.

The Community allocated STG29 million under the second five-year financial protocol for Cyprus, which expired in December 1988. A further financial protocol was agreed in 1989, under which STG 41 million would be provided over the next five years. However the Greek Cypriot administration has been obtaining for southern Cyprus almost all the Community aid allocated for the whole island. Moreover, the Greek Cypriots have succeeded in constructing an international boycott against the Turkish Cypriots. Their own economy has prospered, and they have profited considerably from the economic displacement which has occurred in nearby Lebanon. But the economic embargo is a self-defeating strategy because it causes further widening in the gap between the two components of a future federation.

The Greek Cypriot side has declared the air-and sea ports in North Cyprus as "illegal". This in turn hinders trade, travel, communications and tourism.

The Turkish Cypriot view is that the European Union should not exclude the Turkish community from negotiations for a customs union, because, supposing that the union is relying on the 1960 Constitution, it should not fail to note that conclusion of international treaties, conventions, and agreements is a matter that, under the Constitution, requires the consent of both communities. Article 50 of that Constitution is explicit on this issue.³⁵

Article 50 (1) (a) of the 1960 Constitution gives the Turkish Cypriot Vice-President the right to veto any law or decision relating to foreign affairs except the participation of the Republic in international organizations in which both Greece and Turkey are members. It is important to note that under the second paragraph of article 1 of the Treaty of Guarantee the Republic of Cyprus undertook "not to participate, in

whole or in part, in any political or economic union with any state whatsoever". It would seem that in view of the provisions of article 50(1)(a), the prohibition in the Treaty of Guarantee would not preclude membership of Cyprus of international organizations in which both Greece and Turkey were members. This view is also confirmed by point 8 of the Zurich and London Agreements.

The European Union has been disregarding the above provision and has been dealing with the Greek Cypriot administration as the "Government of Cyprus". This leads to discrimination between the two sectors of Cyprus. Moreover, almost all the aid goes to South Cyprus.

Greece is now a member of the Union, and Turkey applied on 14 April 1987 for full membership. The EC Commission has said, however, that Turkey's economic development is not sufficient to permit membership in the near future. The European Council has also declared at its Dublin meeting on 26 June 1990 that the Cyprus problem "affects EC- Turkey relations".

On 3 July 1990 the Greek Cypriot side submitted its applications for membership of Cyprus to the European Economic Community, the European Atomic Energy Commission, and the European Coal and Steel Community.

The Turkish Cypriot side has strongly objected to the applications made by the Greek Cypriot side on behalf of Cyprus. The main Turkish Cypriot objections may be summarized as follows:

1. Cyprus is a bi-communal country. One of these communities cannot apply on behalf of Cyprus, or indeed, "the Republic of Cyprus", for membership of the Community. The consent of both communities is essential for Cyprus to become a member of the Community, and this is not possible until a mutually acceptable settlement is reached. The Greek Cypriot application therefore constitutes an act of misrepresentation, because the Greek Cypriot side has held itself out as representing the whole of Cyprus, and as being the only community entitled to self-determination, whereas both communities as peoples, have this right. The Turkish Cypriot view is that the entry of Cyprus into the Union would require the approval of the two communities through separate referendums, just as a framework solution would require such approval.

2. Membership of the Union would involve a degree of participation by the Union in the affairs of Cyprus which is impracticable in the circumstances prevailing in Cyprus, pending a mutually acceptable settlement. The Union cannot accept Cyprus as a member, because the island is divided between two parts, each of which has its own exclusive government. Membership would entail free movement of goods, persons, services and capital, which under the circumstances, would be impossible, or, to say the least, impracticable.

A joint EC/Cyprus parliamentary committee, composed of Greek Cypriot and European parliamentarians, was formed in March 1992. In a press conference on 17 March the two co-chairmen of the Committee, in rather strident remarks, stressed the "constructive and important role" this Committee could play with a view to "preparing and encouraging" Cyprus' accession to the European Community. Sir James Scott-Hopkins, co-chairman, pointed out that the Community should examine Cyprus' application irrespective of the internal problems of the country.

The European Community (Union) decided to evaluate the question of entry of Cyprus into the Community in January 1995 and appointed Serge Abou as observer to report periodically to the European Council.

In view of the above, the European Union is also involved in the affairs of Cyprus and is pressing both sides to reach a settlement. However, the pressure seems to be greater on the Turkish Cypriot side and on Turkey.

A judgment of the Court of Justice of the European Communities of 5 July 1994 has in effect consolidated the embargo on North Cyprus by ruling that as regards exports of produce from the North, phytosanitary certificates and certificates of origin must be stamped, or issued by the authorities of the "Republic of Cyprus", meaning the Greek Cypriot authorities.³⁶

At its Corfu meeting on 24-25 June 1994 the European Council noted that the next phase of enlargement of the Union will involve Cyprus and Malta. The Council further reaffirmed that any solution of the Cyprus problem must respect the sovereignty, independence, territorial integrity and unity of the country.

On 19 December 1994, Greece vetoed the proposed customs union agreement between the Union and Turkey, using the Cyprus question as a stick against Turkey.

On 6 February 1995 the Council of Ministers of the European Union, meeting in Brussels, took a decision of principle providing for the lifting of the Greek veto of the customs union agreement between the Union and Turkey, and making a linkage between the two issues, decided that membership process of Cyprus of the Union should begin six months from the convening of the inter-governmental meeting of the Union in 1996. However, on 9 February the Greek Government decided to reject the Brussels accord by putting conditions to lifting the Greek veto over Turkey's customs union agreement, such as, further assurances regarding Cyprus.

In Turkish Cypriot view, any decision for membership of Cyprus of the European Union should be made jointly after a settlement. Cypriot membership of the Union before that would import the island's problems into the Union, providing for two "Greek votes". More significantly, membership would in effect bring about a situation which Turkish Cypriots have been resisting for years, some kind of union with Greece, because Greece is a European Union member, while Turkey presently is not. Membership would not only consolidate the position of the Greek Cypriot side as the "Government of Cyprus", which is objectionable to Turkish Cypriots, but the Union rules would pre-empt the fundamental principles of "bi-communality" and "bi-zonality", which the two sides have agreed upon. More critically, membership

could weaken the Treaty of Guarantee, since the guarantor powers could hardly intervene in a European Union member state. A decision by the Union to open entry negotiations with the Greek Cypriot side could escalate the sharp reaction in North Cyprus, as the European Court ruling of 5 July 1994 did.

In a hostile world the Turkish Cypriots would see no alternative to closer integration with Turkey, a process which has already begun. A decision on Union membership at this stage would therefore effectively drive the two parts of Cyprus further apart.

■ CONCLUSION

In conclusion, it should be said that international and regional organizations, such as the EU, should not be involved with the Cyprus question in such a way as to interfere with the efforts and initiatives of the UN Secretary-General, but only to complement such process. It should be conceded by all that the best option to reach an agreed peaceful solution of the problem is through the process of the intercommunal dialogue, within the framework of the UN Secretary - General's good offices mission.

Both sides to the dispute should realize that if a settlement is to be reached, mutual concessions have to be made. It is hard for one side - the Greek Cypriot side - to make concessions if it is too much obsessed by the spectum of being the recognized "Government of Cyprus", and for the other - the Turkish Cypriot side - to make concessions when it is being treated unjustly and unequally and pressures and sanctions are used. The Turkish Cypriot side expects an even-handed approach from the international community, who should treat both sides and their governments as equals in all respects.

Recently the UN Secretary - General has suggested a number of options which the Security Council could examine "in view of the deeply unsatisfactory situation".³⁷ These include "international consultations, with the possibility of an international conference". Furthermore, the Security Council, intending to put pressure on the North, has declared that it would be necessary to "consider alternative ways to promote the implementation of its resolutions on Cyprus".³⁸ It seems, however, that as the Secretary - General had stated some ten years earlier, the intercommunal talks still represent the best available means for achieving an agreed, just, and lasting settlement of the Cyprus problem.³⁹ ■

■ NOTES

- 1) UN doc. A/C1/L.172(X1) and Resolution 1287 (XIII).
- 2) S/5575, resolution 186 (1964). The terms of the mandate were further clarified by an aide-memoire of the Secretary - General, (1964) III INTERNATIONAL LEGAL MATERIALS, No.3. This was the first time that all five permanent members of the Council unanimously voted to set up a peace -keeping force.
- 3) S/5950.
- 4) CYPRUS MAIL, 5 Mar. 1964.
- 5) By June 1964 the strength of UNFICYP was 6,411; by June 1967, 4,627; by June 1987, 2 of

- 328; and by Dec. 1994, 1,206.
- 6) As to mandate and organization of, and recent developments in, the mission of good offices, see the UN Secretary-General's report S/26777 of 22 Nov. 1993, paras. 39-49.
 - 7) Opening Statement of the UN Secretary-General at the meeting held in New York on 26 Feb. 1990.
 - 8) S/21183.
 - 9) Para. 3 of resolution 649, and paras. 3 and 4 of resolution 716.
 - 10) S/23300 of 19 Dec. 1991, para. 6.
 - 11) The Turkish Cypriot representative, in New York may be invited to the deliberation of the Security Council under art.37 of the Council's Rules of Procedure.
 - 12) A/37/63 of 10 May 1983.
 - 13) Jordan, Morocco, Saudi Arabia and Tunisia.
 - 14) A/37/253.
 - 15) S/14778 of Dec. 1981, para. 56, and S/15182 of 1 June 1983, paras. 60,61 and 63.
 - 16) These initiatives are dealt with in the author's THE CYPRUS QUESTION AND THE TURKISH POSITION IN INTERNATIONAL LAW, Oxford University Press, second ed. 1993.
 - 17) S/PV 2500 of 18 Nov. 1983, paras. 39-40.
 - 18) S/PV 2500 of 18 Nov. 1983, para. 31. Turkey recognized the new republic on the same day it was proclaimed. The reasons for recognition are to be found in the statement of the Turkish Foreign Ministry of 15 Nov. 1983, which was circulated as UN Doc. A/36/602 of 23 Nov. 1983.
 - 19) S/PV 2500 of 18 Nov. 1983, para.61.
 - 20) IBID paras. 61-2
 - 21) Doc. 5156 of 13 Jan. 1984.
 - 22) Resolution 816.
 - 23) Butty Report, Doc. 5212 of 7 May 1984.
 - 24) Doc. 5609 of 22 July 1986.
 - 25) Doc. 5675 of 16 Jan. 1987, as amended on 27 Jan. 1987.
 - 26) Doc.AS(38) CR 20. On 5 May 1987, the Assembly validated the credentials of the "Greek Cypriot delegation.
 - 27) Doc. 3600, of 10 Apr. 1975.
 - 28) Doc. 6079, of 6 July 1989.
 - 29) Doc. 6589 of 27 Apr. 1992.
 - 30) Doc. 7206, of 15 Dec. 1994.
 - 31) As of 1 January 1993, 118 of the 165 parliaments of sovereign states were represented in the IPU.
 - 32) As the resolution was taken at the instigation of the Greek Cypriot parliamentarians in the absence of the Turkish delegate who did not attend the conference on the Greek side, it was biased against Turkey and the Turkish Cypriots. The Committee to Monitor the Situation in Cyprus has, however, been displaying more objectivity.
 - 33) OFFICIAL JOURNAL, 21 May, 1973, L. 133.
 - 34) As for the text of the Agreement for the second stage, see OFFICIAL JOURNAL, 31 Dec. 1987, L.393. The relevant protocol was also ratified by the Greek Cypriot House of Representatives.
 - 35) Record of the meeting held at the Foreign Office on 12 February 1959, pp.1-2.
 - 36) Case C-432/92, THE QUEEN v MINISTER OF AGRICULTURE, FISHERIES AND FOOD, EXPARTE, ANASTHASSIOU (PISSOURI) Ltd. AND OTHERS (1994) ECR I-3087.
 - 37) UN Doc. S/1994/629 of 3 May 1994, paras. 56,60, and 62.
 - 38) Resolution 889 of 15 Dec. 1993.

39) UN Docs. S/ 14778 of 1 Dec. 1981, para. 56, and S/15182 of June 1983, paras. 60,61, and 63 ■

KIBRIS SORUNU VE, ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROLÜ

ÖZET

Bu yazı, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi, Parlamentolararası Birlik (PAB) ve Avrupa Birliği (AB) gibi örgütlerin Kıbrıs sorununa çözüm arayışlarındaki rolü ve etkinliğini incelemektedir.

BM Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1964 tarihli kararından sonra Kıbrıs Rum tarafının Kıbrıs Hükümeti olarak tanınması Zürih ve Londra Antlaşmalarının özüne uymamaktadır. Bu husus Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki ayrılığı perçinlemiş ve çözüm arayışlarına olumsuz etki yapmıştır. BM Genel-Sekreterinin iyi niyet misyonu sürmektedir. BM Genel Kurulunun 13 Mayıs 1983 tarihli kararı KKTC'nin ilanına yol açan etkenlerden en önemlisidir. Bunun ertesinde Güvenlik Konseyi almış olduğu 18 Kasım 1983 tarih ve 541 sayılı kararıyla kendini bir yargı organı yerine koymuş, fakat yöntem ve esasta yanlı davranmıştır. Bu karar KKTC'nin tanınmasına olumsuz etki yapmış, fakat ilanın geri alınmasına dair kararın diğer kısmı uygulanabilirliğini yitirmiştir. Bir kısmının uygulanamaması, diğer yandan, BM gözetimindeki görüşmelerin iki eşit taraf arasında önkoşulsuz tekrar yürütülmesiyle Güvenlik Konseyi kararı bir bakıma yumuşatılmıştır.

BM Kıbrıs'ta iki toplumun görüşmeler sürecinde eşit statüsünü tanımıştır. Ancak Örgüt iki topluma her bakımdan eşit davranmalı ve sadece birinin değil, her ikisinin yönetimlerini de eşit tutmalıdır.

Diğer uluslararası örgütler de genelde BM'nin tuttuğu yolu izlemişlerdir. Kıbrıs sorununun barışçı çözüm arayışında en iyi yöntem toplumlara görüşmelerdir. Kıbrıs Türk halkının hazır bulunmadığı toplantılarda kararlar çıkarılması toplumlara görüşmeleri olumsuz yönde etkilemiştir.

Avrupa Konseyi ve Parlamenter Meclis 1984 yılına kadar her iki topluma eşit davranmış fakat bundan sonra Kıbrıs'ın sadece Rum tarafına temsilini kabul etmekle dengeyi bozmuştur. Birkaç kez Kıbrıslı Türk parlamenterlere Siyasal Grup toplantılarında Kıbrıs'ı ilgilendiren konularda söz hakkı verilmiştir. Finsberg raporundan sonra Komite toplantılarında aynı yöntemin izleneceği sanılmaktadır. Ancak bu yeterli değildir.

PAB bünyesindeki Kıbrıs izleme Komitesi toplantılarında Kıbrıslı Türk parlamenterlere Rum parlamenterlerle eşit söz hakkı tanınmıştır, fakat Genel Kurul'da Kıbrıs'ı Rum tarafı temsil etmektedir. PAB Kıbrıs sorununa çözüm bulma arayışlarında BM Genel-Sekreterinin çabalarını desteklemeyi ve bunlara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

AB Kıbrıs sorununa çözüm arayışında etkili olabilmektedir. AB, Rum tarafının tek yanlı üyelik başvurusunu ileri götürmekle Kıbrıs Türk tarafı; çözüm sonrasında federal Kıbrıs Cumhuriyetinin Birliğe üye olabileceği izlenimini vermekle de Rum tarafı üzerinde baskı yapabilmektedir. Kıbrıs Türk tarafının Birliğe giriş konusunda bazı çekinceleri vardır. Birliğe Kıbrıs'ın üyeliği konusunda başlatılan bu süreç tarafları yaklaştırabileceği gibi, bunun aksi, taraflar arasındaki ayrılığı daha da derinleştirebilir ■

KIBRIS TÜRK NİNNİLERİNDEN ÖRNEKLER

— Oğuz Yorgancıoğlu —

ÖZET

Ninni dinlemek, bebeğin doğal ihtiyaçlarından birisidir. Bu bakımdan başka toplumlarda olduğu gibi Kıbrıs Türklerinde de “ninni” halk edebiyatının bir parçası olarak varolmuştur.

Yazıda Kıbrıs Türk ninnilerinden örnekler verilmektedir.

■ GİRİŞ

Kendini dünyanın en güçlü varlığı ve hakimi kabul eden insanoğlu gerçekte yaşamının ilk çeyreğinde (15-20 yaşına kadar) canlıların en güçsüzü, bakıma en muhtaç olanıdır. Balık dünyaya geldiği an yüzmeğe başlar. Ördek yumurtadan çıktıktan kısa bir zaman sonra yüzecek su arar. Oğlak/kuzu doğduktan 3 - 5 dakika sonra ayakları üzerine dikilir ve beslenmek için anasının memesine saldırır. Ama insanoğlu öyle midir? Pek de değil. O daha doğarken güçsüzlüğünü, yetersizliğini farkettiğinden olacak imdat anlamında çılgılığı basar.

Özenle hazırlanmış tuzlu suda yıkanır. Ağzına şekerli su ve saklanıp bekletilmiş nar suyu verilir. Daha o doğmadan göznuru dökülerek dikilmiş veya işlenmiş elbiseler giydirilir, kundaklanır ve anasının kollarına verilir. Anası meme vermese veya besleme yolları aramasa bebeğin yapabileceği tek davranış ağlamaktır. Kendi gidip meme aramaz, arayamaz. Herhalde bu sebepten olacak “Ağlamayan çocuğa meme yoktur” atasözü dilimizde yeretmiştir

Beslenme ve giyimle de bitmez işler. Altı temizleme ister. Kendi; yıkama, pudralama ister. Yaşına bastığı zaman ayağa kalkıp yürüyebilmesi için elinden tutmak ister. İhtiyaçları yine de karşılanmış sayılmaz. Okşanmak sevilme ister. Uyurken uyanırken tatlı dil ister, ahenkli söyleyişler ister. Ve bu söyleyişlerin aynı ahenkle tekrar tekrar söylenmesini ister. Ruhu ve vücudu huzuru ancak öyle bulur. İşte bu ahenkli söyleyişe ninni veya nenni denir.

■ KIBRIS TÜRK NİNNİLERİ

Kıbrıs Türk analarının söylediği çok zengin ninni birikimi yoktur. Bunda toplumun yaşam zorluklarının etkisi olabilir. Çocuklarına ninni söyleyen anneler olduğu gibi, acele ettikleri için çocukları uyumayınca onları umacılarla, goncolozlarla, çarşamba karlıları ile korkutan anneler de tesbit edilmiştir. Ama genelde sevecen davranan, çocuğuna ninni söyleyen annelerin söylediği ve tesbit edilebilen ninniler alfabetik sıraya göre şöyledir:

- 1) Akmasın da Kannidere akmasın
Yavruma da vuran eller galkmasın
Ee eee yavruma nenni
Uyusun da böyüsün nenni
Ee eee gızıma nenni
Uyusun da böyüsün nenni
Tıpış tıpış yörüsün nenni!
- 2) Anası der anası
Sever dedi halası
Sevmez deli dayısı
Yesin guru gayısı
Nenni yavruma nenni
Ee eee yavruma nenni!
- 3) Bağda gezer bağcı baba
Arkasında yeşil aba
Himmet et yavrum böyüsün
Zindandaki Cafer Baba
Ee eee yavruma nenni!
- 4) Bahçelerde lâhana
Kesdim goydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle eyi gaynana
Ee eee gızıma nenni!
- 5) Bahçelerden su gelir
Mekkelerden hu gelir
Yavrum yattı yatağına (beşiğine)
Şimdi uyukusu gelir
Ee eee eeee nenni!
- 6) Bahceye gurdum salıncak
Eline verdim oyuncak
Şimdi uyaycak yavrum
Uyuyup adam olacak
Ee eee eee nenni!!
- 7) Bebeğimin beşiği çamdan
Yuvarlandı düşdü damdan
Beybabası gelir Şamdan
Nenni bebeğime nenni
Ee eee oğluma nenni!
- 8) Beşiğini sallarım
Düşmesin diye bağlarım
Bubası nerde galdı?
Giddi gelmez ağlarım
Ee eee oğluma nenni!!
- 9) Dağa vardım dağ uyur
Dağda tavşannar uyur
Ben gızıma ee derim
Yavrum beşikde uyur
Ee ee yavruma nenni
Ee eee gızıma nenni!
- 10) Damda gezer kediler
Ekmek verdim yediler
Kör olası kediler
Oğlumun yemeğini yediler
Ee eee oğluma nenni!

- 11) Dandini dandini danalı bebek
Barmakları kınalı bebek
Bubası yavrum uyur
Başucumda bir melek
Ee eee yavruma nenni
Ee eee oğluma nenni!
- 12) Dandini dandini dastana
Danalar girdi postana
Gov desteban danayı
Yemesin lahanayı
Ee eee eeee nenni
Ee eee yavruma nenni!
- 13) Dandini dastan danadan
Bağışlasın yaradan
Dandini dastan danaylı
Oğlum yüksek hanaylı
Ee eee oğluma nenni!
- 14) Dandini dastan destere
Oğlum gider askere
Alır gelir teskere
Ee eee yavruma nenni
Ee eee oğluma nenni!
- 15) Ee eee dedim oğluma
Onu sardım goynuma
Uyusun da büyüsün
Mekdeplerde okusun
Ee eee oğluma nenni!
- 16) Ee eee eeee
Uyusun da büyüsün nenni
Büyüsün da yörüsün nenni
Ee ee yavruma nenni!
- 17) Göklerdeki melekler
Her gece seni bekler
Uyursan tez büyürsün
Bizi de güldürürsün
Ee eee yavruma nenni!
- 18) Güllerim var gucak gucak
Benim yavrum uyuyacak
Büyüyecek oynayacak
Boynuma dolanacak
Ee eee yavruma nenni
Nenni oğluma nenni!
- 19) Hoş gaktın hoş üstüne
Çık otur köşk üstüne
Ne istersan vereyim
Sen söyle (her emrin) başüstüne!
- 20) Hu hu derim ey Allah
Sen uykular ver Allah
Oğlum büyür inşallah
Her gören der maşşallah
Ee eee yavruma nenni
Ee eee oğluma nenni!
- 21) Nenni derim nennisine
Oğlum gider teyzesine
Teyzesi biraz pintidir
Gokka vermez gendisine
Ee eee yavruma nenni!

- 22) Nenni derim sallarım
Artıg düştü gollarım
Uyumaz benim oğlum
Şimdi bubasına yollarım
Ee eee oğluma nenni!
- 23) Nenni derim edasına
Gızlar gelsin odasına
Oğlum benzer bubasına
Nenni oğluma nenni,
Ee eee yavruma nenni!
- 24) Nenni nenni nennice
Bol soğannı böğrölce
Bol yeşilli salata
Yavrum yesin uyusun
Uyusun da böyüsün
Ee eee yavruma nenni!
- 25) Nenni nenni nennice
Bol soğannı böğrölce
Şimdi anası gelecek
Sana memme verecek
Ee eee yavruma nenni!
- 26) Nenni oğluma nenni
Hade üzme anneni
Ee eee eeee
Daha buban gelmedi
Ee eee eeee
Gel bubası gel hade
Oğluna goggo getir
Ee eee oğluma nenni!
- 27) Oğlum/gızım oldu hasta yadır
Nerde bizim gara katır
Al bizi dogdora götür
Ee eee yavruma nenni!
- 28) Tavana asdım salıncak
Eline verdim oyuncak
Susunuz be çocuklar
Benim oğlum uyaycak
Ee eee yavruma nenni!
- 29) Uyu yavrum mışıl mışıl
Ee eee yavruma nenni
Seni severim nasıl
Ee eee yavruma nenni
Böyüyesin okuyasın
Ee eee yavruma nenni
Böyük adam/hanım olasın
Ee eee yavruma nenni!
- 30) Uyusun da böyüsün nenni
Tıpış tıpış yörüsün nenni
Böyüsün adam olsun nenni
Evlensin çocuğu olsun nenni
Ee eee yavruma nenni
Ee eee oğluma nenni!
- 31) Yüksededir yuvası
Goggo getir bubası
Arsızdır yer ablası
Ne yapacak anası
Nenni yavruma nenni
Ee eee yavruma nenni!

■ SONUÇ

“Ninniye ne gerek var, çocuğa ne yapar” demeyelim. İşin püf noktası bu. Çocuk beslenme ister, temizlik ister, giyim ister. Hepsinden öte sevgi ister. Sorunsuz bir insan olarak yetişebilmesi için ninni ister. Anasının dilini bu ninnileri dinleyerek öğrenir. Anne sevgisini ninnilerin ahenginde duyar. O küçücük kafa ve gönlüne huzur ve güven dolar. Hayal dünyası böyle oluşur. Belki mesleğini de anasının ninnileri arasına sıkıştırdığı dileklerden sezip seçer.

Ya ninni dinlemeyenler?

Dinlemeyenler; ruhen ezik, ürkek, çekingen, kıskanç ve isyankâr olurlar. Huzursuz ve mutsuz olurlar.

Onun için ninni deyip de geçmeyelim, değerini bilelim ■

NOT:

Yazıdaki ninniler, Oğuz Yorgancıoğlu'nun, uzun yıllar süren çalışmaları sonucunda değişik yörelerde ve farklı kişilerden derlenmiştir.

EXAMPLES OF TURKISH CYPRIOT LULLABIES

ABSTRACT

Listening to lullabies has long been considered one of the basic needs of a child. As is the case in other societies, the Turkish Cypriot lullaby has come to be a part of local folk literature. This paper provides some examples of lullabies in the Turkish Cypriot tradition ■

KIBRIS TÜRK VE RUM SENDİKAL HAREKETLERİ

(1910-1963)

Ahmet Erdengiz

ÖZET

20. yüzyılın başlarında Kıbrıs tam anlamıyla bir tarım ülkesi idi. 1910'dan başlayarak bazı sendikal hareketler görülür. İlk Sendikalar Yasası 1932'de çıkar.

2nci Dünya Savaşı sırasında sendikacılıkta gelişme görülür ve 1940'da üç yasa çıkarılır. Sendikalar arası birlikler kurulmaya başlanır. İlk Türk sendikası 1943'te kuruldu. Bunu başkaları izledi ve Türk sendikaları arasında da ayrı bir birlik ortaya çıktı. 1963'e gelindiğinde bu birliğe üye 47 Türk sendikası vardı. Rumlardaki sendikacılık da gelişmesini sürdürdü ve ideolojik çerçevede üst birlikler ortaya çıktı.

GİRİŞ

Bu araştırmanın amacı, Kıbrıs'ta sendikacılığın nasıl başladığını, geliştiğini, Türklerin nasıl ayrı sendikalarda toplandığını ortaya koymaktır.

1910-1963 arası dönemi kapsayan araştırma, birçok sayısal verilerle de desteklenmekte, genelde tüm Kıbrıs, özelde Kıbrıs Türk Sendikacılığın nasıl başlayıp geliştiğini göstermektedir.

KIBRIS'TA İLK SENDİKAL HAREKETLER

20. yüzyılın başlarında Kıbrıs tamamen bir tarım ülkesidir. Tarıma dayalı sanayi yoktur. İpek, pamuklu ve yün iplik dokumacılığı evlerde sürdürülmekte, deri işleyen, kumaş boyayan işletmeler ise aile işletmelerinin ilerisine gidemeyen iş yerleri olarak faaliyet göstermektedir. Madencilik ve mevsimlik olarak bütün işletmeleri dışında 50 kişinin üzerinde organize işçi çalıştıran işletme yoktur.

Yine de Kıbrıs'taki sendikal hareketlerin başlangıç noktasını, biraz zorlamayla, 1910 yıllarına kadar geriye götürmek mümkündür. Bu tarihte, gerçek anlamda sendikalar olmamalarına rağmen, işçi haklarını savunan bazı cemiyetlerin Limasol'da kurulduklarını görüyoruz. Rumlardan oluşturulan bu cemiyetler kısa ömürlü olmuşlardır. Ancak kısa süreli de olsa bu dernek ve cemiyetler işçi ve amele haklarını ve dayanışmasını sağlamak için faaliyet göstermişlerdir. Bunlardan bazıları ise belli kişilerin yerel yönetimlere seçilebilmesi için kurulmuş "seçim bürolarından" öteye gidememiştir.

Gerçek anlamda sendikacılığa geçilen 1932 yılından önce ,bazı sektörlerde çalışan işçilerin sayıları, İngiliz Koloni İdaresince bastırılan "Cyprus Blue Book " almanaklarında ,özellikle de nüfus sayımlarıyla ilgili olan nüshalarında, şu şekilde

(Tablo 1) verilmektedir:

TABLO 1				
1932 Öncesinde Bazı Sektörlerdeki İşçi Sayısı				
Meslek Dalı	1901	1911	1921	1931
Dokumacılar	6034	10113	9727	6177
İnşaat ustaları	1252	1883	1921	3728
Ayakkabıcılar	1983	2682	3296	3608
Maden işçileri	bilgi yok	189	61	3164
Dülgerler	899	1384	1989	2346
Berberler	337	439	523	1144
Terziler	492	549	650	1932
Demirciler	526	843	887	884
Hammallar	494	633	562	876
Gemiciler	337	286	198	713
Katipler	282	1218	1218	670
Fırıncılar	286	282	446	532
Bisiklet, Motorsiklet ve Araba Tamircileri	47	37	50	483
Tütün işçileri	27	114	378	265
Dericiler	117	184	181	227

Yukarıdaki tablodan da görülebileceği gibi 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Kıbrıs'ta sendikalaşmayı gerektirecek ne sanayi işletmeleri, ne de gerçek anlamda fabrika işçileri vardı. Nitekim 1910-1931 yılları arasında oluşturulan ve bugünkü anlamda sendikaya tekabül eden ilk belli başlı örgütü de, 1918 yılında, Limasol ve civarında yaşayan duvarcı ve inşaat ustaları kurmuşlardır. Koloni İdaresi kayıtlarına göre adı "The Limassol Masons Trade Union" olarak geçen bu örgüt, kendisini bir sendikadan çok kurucularının haklarını savunan bir birlik olarak görmekte ve kendi dışındaki meslek dallarında çalışan işçilere kapalı bulunmaktaydı.

1920'li yıllar, Kıbrıslıların Kıbrıs sendikacılığının temelini ve lider kadrolarının ideolojik birikimlerini oluşturacak sol eğilimli dünya görüşüyle tanıştıkları ve bu görüşü benimsemeye başladıkları zamanlardır.

Rusya'da esen ideolojik rüzgarlar yurt dışında okumakta olan gençler tarafından adaya getirilmekte ve yayılmaktadır. Bunun bir neticesi olarak adada, Osmanlı Devletinde 1870'li yıllardan itibaren kurulmaya başlanan Ameleperver Cemiyetleri benzeri, işçi dayanışma ve yardımlaşma dernekleri ve birlikleri kurulmaya başlanmıştır. Ancak bu cemiyet ve birlikler 1931 Rum isyanı sonrasında Koloni İdaresince tümünden kapatılmıştır.

■ İLK SENDİKALAR YASASININ ÇIKIŞI

8 Ocak 1932 tarihi Kıbrıs sendikacılık tarihinde bir dönüm noktasıdır. Koloni İdaresi, Sendikalar Kanununu kabul ederek sendikaların yasal olarak kurulmasına ve kaydedilmesine olanak sağladı. Ancak ortada bu yasanın tanıdığı haklardan yararlanabilecek bir sendikanın dışında, herhangi bir işçi örgütü yoktu. 12 Mayıs 1932 tarihinde verdiği dilekçeyle yasal olarak kaydedilen Lefkoşa Kunduracılar Birliği (Sendikası) Rum ve Türklerden müteşekkil 84 ülkeye sahipti ve başkanı da bir Rum avukattı. Sendikal hareketleri sürükleyecek lider kadrolarından yoksun olan Türk ve Rum işçiler bu açığı ancak 1950'li yıllarda kapatabileceklerdir.

1932 yılında çıkartılan Sendikalar Kanunuyla birlikte, sadece tek bir sendikanın tescil için müracaat etmesini, adada endüstrinin yokluğuyla ve işçi liderleri kadrolarının yetersizliğiyle açıklamak mümkün değildir. Diğer önemli nedenler şunlardır:

1) 1932 Yasası sendikalar mukayyidine geniş kişisel tercih ve değerlendirme yetkileri vermekteydi. Örneğin mukayyidin, resmen tescil için başvuruda bulunan sendikanın lider kadroları arasında Koloni İdaresince arzu edilmeyen, yani komünist eğilimli olduklarına kanaat getirdiği kişiler tesbit etmesi halinde, tescil gerçekleşmiyordu. Diğer yandan müracaatçı sendikanın tüzüğü mukayyidin değerlendirmesine tabii olarak mazhurlu bulunması durumunda, sendikanın tescili reddedilebiliyordu. Bu nedenle liderlerinin hemen tümü sol eğimli olan sendikalar 1936 yılına kadar tescil edilmek için başvuruda bulunmadı.

2) Sendikal hareketin liderliğinin sol eğilimli kişilerden oluşması, işverenin büyük tepkisine neden olmakta, bu nedenle işçiler işlerini kaybetmemek için sendikalara üye yazılmaktan kaçınmaktaydılar.

3) Pekçok iş yerinin, aile, akraba ve yakın çevre işletmeleri olması nedeniyle, işçiler arasında sendikalaşma; ailevi, akrabalık ve yöresel yakınlık bağları nedeniyle mümkün olamamaktaydı.

4) İşçilerin çoğu zaman köylerine bağlı kalarak özellikle hasad ve dikim zamanlarında evlerine dönmeleri nedeniyle, örneğin Avrupa'daki gibi, şehir kökenli ve kendini gerçek manada işçi gören bir "sınıf" oluşmamış, bu da sendikalaşma faaliyetlerinin çok yavaş seyretmesine neden olmuştur. Bu "sınıf" ancak 1938-39 yılları arasında bütün gelirlerini sadece tarım dışı faaliyetle temin eden işçilerin artmasıyla oluşmaya başlamıştır. Bu sayısal artış 1938 yılından itibaren çoğalan işyerleri (1931 itibarıyla fabrikalar ve çalıştırdıkları işçi sayısı Tablo II'de verilmektedir) sayesinde gerçekleşmiştir.

5) 1932 Sendikalar Kanunu kabul edildiği zaman adanın toplam nüfusu 276,00 Rum ve 64,000 Türk olmak üzere 348,000 dir. Bu nüfusun yaklaşık 210,000 kişinin 15-65 yaşları arasında olmasına rağmen sadece 135,000 kişisi çalışarak hayatını kazanabilmekte ve bu nüfusun da sadece yaklaşık 15,000 kişisi daimi işçi statüsüne sahip bulunmakta

idi. Çalışabilecek 15-65 yaş gurubunun sadece %7'sine tekabül eden bu rakam da sendikal hareketin yavaşlığı konusunda bir fikir verebilmektedir. Yıllar itibariyle sendikalar ve üye sayıları aşağıdaki Tablo III'de verilmektedir.

Fabrika Sayısı	Çalıştırdığı İşçi
197	3 ile 15 arası
5	25
6	70 ve üzeri
1	100 ve üzeri
CMC*	3200

	Tescilli Sendika Sayısı	Sahip Olduğu Üye Sayısı
1932-1934	1	84
1935	1	99
1936	2	285
1937	1	367
1938	8	772
1939-1940	46	2544

SENDİKAL HAREKETTE GELİŞME VE SENDİKALAR ARASI BİRLİK GELİŞMELERİ

1939 Yılı'nın Ağustos ayında sayıları kırkı aşan sendika, bir çatı altında toplanabilmek amacıyla Magusa'da bir konferans düzenlediler. "Pancyprian Conference of Trade Unions" diye adlandırılan bu konferans böyle bir çatıyı oluşturmadan dağıldı.

2. Dünya Savaşı yılları ise Kıbrıs'ta sendikal hareketin büyük gelişmeler kaydettiği ve kurucularının ideolojik yönelişlerine göre sendikaların kesin gruplaşmalara gittiği yıllardır. Sayıları ve üye miktarları bu sürede süratle artan sendikalar ve bunların oluşturduğu kümeler, önce sağ ve sol olmak üzere de etnik çizgiler bazında bölünmüşlerdir.

1940 yılında adaya gelen İngiltere Çalışma Bakanlığı uzmanı William J. Hull'un yaptığı çalışmalar neticesinde, adadaki çalışma şartlarını düzenleyen, iyileştiren ve 1932 Sendikalar Kanununu liberalleştiren üç yeni kanun kabul edildi. (The Trade

*Cyprus Minerals Cooperation (CMC) Karadağ, Amianto, Skuriotissa maden ocaklarında yaklaşık 2507 fulltime ve 693 part-time madenci çalıştırmaktaydı.

Union and Labour Dispute Act ;The Minimum Wage Law; The Labour Disputes: Conciliation, Arbitration and Investigation Law) Ayrıca Hull'un tavsiyesiyle oluşturulan Çalışma Dairesi de 1941 yılında faaliyete geçirildi.

Çalışma koşullarındaki düzenlemeler; yeni kanunlarla, işi bırakma hakkı da dahil, tanınan yeni haklar; 1941 yılından itibaren büyük boyutlardaki askeri inşaatlara alınan yüksek sayıdaki işçilerin sendikalaşması; gerek sendikaların gerekse üyelerinin sayısında önemli artışlar meydana getirdi. Buna paralel olarak da mevcut sendikalar arasında koordinasyonu sağlayacak bir örgütlenme için sürdürülen çalışmalar, Kasım 1941 tarihinde Lefkoşa'da yapılan toplantı sonrasında Kıbrıs Sendikalar Komitesinin (Pancyprian Trade Union Committee-PTUC) oluşturulmasıyla neticelendi.

Ancak sendikalar arasındaki bu birlik kısa sürdü. 1943 yılında gerçekleştirilen belediye seçimlerinde PTUC'nin açıkça AKEL adaylarını desteklemesi üzerine bir grup sendika, Rum Kıbrıs Milliyetçi Partisi'nin (Kypriakou Ethnikon Komma - KEK) liderliğinde PTUC'dan ayrılarak "Yeni Sendikalar Birliğini" oluşturdu. (Bu tarihten itibaren PTUC üyesi sendikalar için "Eski Sendikalar Birliği" deyimini yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.)

PTUC 1944 Eylül'ünde Limasol'da gerçekleştirdiği 3. Kurultayında kendini AKEL'in "ayrılmaz bir parçası" olarak ilan etti ve bunun akabinde komünist ideolojiyi ön plana çıkaran politik bir bilinçlendirme kampanyası başlattı. Koloni yönetiminin bu olaya tepkisi süratli ve sert oldu. PTUC Yönetim Kurulunun tüm üyelerini tutuklayarak örgütü yasadışı ilan etti. Bunun üzerine 30-31 Mart 1946 tarihinde toplanan "Eski Sendikalar", Kıbrıs İşçileri Federasyonu'nu (Pankypria Ergatiki Omospondia - PEO) oluşturarak, 1947 yılında tescil ettirdiler. Tescil sırasında PEO dört şubeye ve 38 üye sendikaya sahiptir. PEO'nun başarısı ve üye sayısı 2. Dünya Savaşı sırasında, Rum iç siyasetinde ve Enosis girişimlerinde takındığı tavırlara koşut olarak azaldı veya çoğaldı. 1949 yılı sonlarında 8924'e kadar düşen üye sayısı ücretsiz sağlık klinikleri ve faisiz kredi dağıtma gibi yöntemlerle yeniden yükseldi. Özellikle İsraildeki "Workers' Social Fund"dan esinlenerek oluşturulan "The Social Insurance" Fonunun verdiği faisiz kredilerin, yeni üye kazanmada hayli etkili olduğu bilinmektedir.

"Yeni Sendikalar" da 1944 yılında örgütlenmeye giderek Kıbrıs İşçileri Konfederasyonu'nu (Synomospondia Ergaton Kyprou - SEK) oluşturdu. Başlangıçta sadece 26 sendikaya bağlı 900 üyeye sahip olan SEK süratle gelişecek ve PEO'nun üye kaybettiği II. Dünya Savaşı yıllarında büyüyecektir. PEO'nun şehirlere yönelik üye arttırma girişimlerine karşılık SEK, tarım sektörüne yönelerek üye sayısını arttırmayı yeğlemiştir.

SEK'in 2 Eylül 1945 tarihinde Lefkoşa'da topladığı Birinci Kurultayı sonunda yayınlanan nihai bildirisinin Kıbrıs Türkleri açısından önemi vardır. SEK siyasi yönden bağımsız kalacağını açıklıyor ve Kıbrıs Türk sendikalarına işbirliği öneriyordu. Ancak bu işbirliği, SEK'in 1947 yılındaki Başpiskoposluk seçimlerinde KEK'in iyice güdümüne girmesi neticesinde, fazla gelişmeden sona ermiştir. SEK bir siyasi partinin güdümüne girmenin dezavantajlarını görmekte gecikmedi. 1949'da 3599'a yükselen üye sayısı Koloni İdaresince tescil edildiği 1950 yılında 2625'e düşmüştü.

■ KIBRIS TÜRK SENDİKACILIĞININ GELİŞMESİ

1943 yılı Kıbrıs Türk Sendikacılığı için bir dönüm noktasıdır. Bu yılda, sadece Türklerden oluşan Lefkoşa Türk Dülgerler Sendikası kurularak faaliyete geçti. Koloni İdaresi kayıtlarına göre kurulduğu yıl 43 üyesi vardı. 1943 ile 1944 yılları arasında yirmiden fazla Kıbrıs Türk Sendikası kurularak faaliyete geçti. Bunların çoğunluğu köy kökenli idi ve tümü de tescilli değildi. Üye sayıları da hayli düşüktü. Örneği 1944 yılında tescil edilen Lefkoşa Türk Fırın İşçileri Birliği (Sendikası), 1951 yılı itibarıyla sadece 24 aidat ödeyen üyeye; yine aynı yıl tescil edilen Lefkoşa Türk Kunduracılar Birliği (Sendikası), aidat ödeyen 40 üyeye ve 1951 yılında tescil edilen Lefkoşa Türk Umum İşçiler Birliği (Sendikası) ise 23 aidat ödeyen üyeye sahipti.

Bu sendikalardan 14 tanesi birleşerek 22 Ağustos 1944 tarihinde Türk İşçi Birlikleri Konfederasyonu'nu oluşturdular. Koloni İdaresi kayıtların göre "Confederation of Turkish Trade Unions" adıyla anılan bu kurum, kazalarda oluşturulan sendika federasyonlarını bir çatı altında toplamaktaydı. 1945 yılına gelindiğinde konfederasyona bağlı 13 sendika ve toplam 843 üye vardır.

1943 yılından itibaren Kıbrıs Türkleri arasında Rumlardan ayrı olarak sendikalar oluşturma akımının başlıca nedenleri şunlardır:

1) Rum çoğunluklu sendikaların açıkca Enosis leyhinde faaliyetlerde bulunması; (Örneğin PEO Ağustos 1944 tarihinde Kıbrıs'ı ziyaret eden Sömürgeler Bakanı Sir Cosmo Parkinson'a verdiği bir muhtıra ile açıkca Enosis talebinde bulunmuştu.)

2) Pekçok Kıbrıslı Türkün üyesi bulunduğu PEO'nun açıkca Komünist Partisi AKEL'i desteklemesi;

3) Gerek Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) 'nın gerekse bilahare kurulan Kıbrıs Türk Milli Halk Partisi'nin, sürekli olarak Kıbrıs Türk toplumuna iktisaden bağımsızlığını kazanarak Rum tahakkümünden kurtulma çağrısında bulunması ve bu çağrının Kıbrıs Türklerince benimsenmesi.

Bu Konfederasyonun tüm Kıbrıslı Türk işçilerini kendi bünyesinde toplamakta pek başarılı olduğu söylenemezdi. Nitekim kuruluşundan hemen iki ay sonra Lefkoşa Türk Umum İşçiler Birliğinde (Sendikasında) toplanan işçiler ve sendikacılar bu duruma işaretle şu kararları alıyorlardı:

- Kıbrıs'taki bütün Türk işçileri bir çatı altında toplamak,
- Kıbrıs Adası Türk İşçi Birlikleri Siyasi Partisi kurmak,
- Kıbrıs'taki bütün Türk kuruluşlarını bir çatı altında toplamak suretiyle Enosis'e karşı çıkmak.

1946 yılında özellikle Lârnaka bölgesinde PEO'dan istifa eden Kıbrıslı Türkler, yeni sendikalar oluşturdular. Konfederasyon, bu sendikaları da çatısı altında toplamakta fazla başarılı olmadı. Gerçekte yeniden reorganize edilmeye kadar bu kurumun adeta bir devamı olan Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Federasyonu (KTİBF) da bu

konuda fazla bir ilerleme kaydedemedi. Tablo IV'te bu durum görülebilir.

1945	1948	1951	1954	1957
843	190	130	740	1268

KTİBF'in yeniden reorganize edildiği 1959 yılına kadar, 1943 ile 1958 yılları arasında Rum sendikalarına mensup Kıbrıslı Türklerin sayısı Türk sendikalara üye olanlardan fazladır. Örneğin PEO'nun 1954 yılında 2,500; 1955 yılında 3000 Türk üyesi vardır. Türk sendikalarına üye olan Türklerin sayısı ise 1954'te 740 ve 1955'te 2214'tür.

KTİBF'in kuruluşu Enosis kampanyasının doruk noktasına çıktığı ve Türkiye'nin ve Türkiye'deki kurum ve kuruluşların Kıbrıs sorunuyla daha yakından ilgilendikleri 1954-55 yıllarına rastlar. Aralık 1954 tarihinde Kıbrıs'ı ziyaret eden Türk sendikacılar, adada kaldıkları iki hafta zarfında Kıbrıslı Türk meslektaşlarını yönlendirerek 1954 yılı sonunda KTİBF'in kuruluşuna yardımcı olurlar. Bu oluşumun başını Niyazi Dağlı isimli bir marangoz ustası ve Magusa bölgesinde kurulu bulunan ve maddi açıdan diğer sendikalara göre daha güçlü olan birlikler çeker. Niyazi Dağlı KTİBF'in yeniden yapılandığı 1959 yılına kadar bu örgütün genel sekreterliğini yürütür.

KTİBF'i Kuran Sendikalar Şunlardı:

- 1) Mağusa Türk Liman İşçileri Birliği
- 2) Mağusa Umum Türk Arabacılar Birliği
- 3) Mağusa Umum Türk İşçileri Birliği
- 4) Lefkoşa Hükümet İşçileri Birliği
- 5) Lefkoşa Türk Fırın İşçileri Birliği
- 6) Mağusa ve Kazası Askeri Türk İşçi Birliği
- 7) Mağusa Kıbrıs Mavnacılar Birliği
- 8) Lârnaka Türk Mavnacılar Birliği
- 9) Lârnaka Türk Hamallar Birliği
- 10) Limasol Türk İşçiler Birliği

KTİBF'e üye olan sendikaların ve bunlara üye olan işçilerin sayısı, 5 temmuz 1959 tarihinde Necati Taşkın'ın genel sekreterliğe seçilmesiyle başlatılan yeniden yapılanma sayesinde arttı. Bu artışın tek nedeni tabii ki sadece bu yeniden yapılanma değildi. Kıbrıs sorununun süratle çözme doğru gitmesi ve EOKA terörünün durması nedeniyle 2000'den fazla ve çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu emniyet görevlisi İngiliz makamlarınca Mayıs 1959 tarihinden itibaren işlerinden durduruldular. İşsiz kalan bu kişiler iş bulabilmek umuduyla KTİBF bünyesindeki sendikalara üye olmaya başladı. 1959 yılı başlarında sadece 1137 üyeye sahip olan KTİBF, yıl sonunda 36'sı

tescilli olmak üzere yaklaşık 6000 üyeye sahip 52 sendikayı bünyesine almış bulunuyordu. Bu üyelerin bir bölümünün, ekonomik nedenlerden dolayı İngiltere'ye göç etmesi neticesinde üye sayısı 1962 yılı sonunda yaklaşık 4500'e inecekti. (Yazının sonundaki EK CETVEL'de KTİBF'ye bağlı sendikalarla üye sayıları görülebilir.)

■ İŞYERLERİ SAYISINDA ÇOĞALMA

Dünya Savaşı'nda sonraki ilk on yılda Kıbrıs'taki tüm sendikalı çalışan sayısı, yaklaşık üç misli artarak 1946 yılında 13,608 iken 1956 yılında 42,928'e ulaştı. Bu artıştaki en önemli etken hiç şüphesiz ki adadaki yerli ve yabancı yatırımcıların açtıkları işletmelerin sayısındaki hızlı artıştır. Tablo V bu hızlı artışı göstermektedir.

	1938	1948	1951	1955	1959
Yerli İşletmeler	114	295	375	473	641
Yabancı İşletmeler	67	71	99	130	125
Sendikalı İşçi Sayısı	-	13,130	14,708	39,015	65,381

■ RUM SENDİKACILIĞINDAKİ GELİŞMELER

Mayıs 1961 tarihinde SEK içerisinde başlayan bölünme, Ocak 1962 tarihinde yapılan olağanüstü kurultayda yeni bir federasyonun oluşumuyla neticelendi. Kıbrıs Demokratik İşçi Federasyonu (Demokratiki Ergatiki Omospondia Kyprou - DEOK) adını alan bu federasyon kurulduğu 1962 yılı başında 480, sonunda 708'i inşaat sektöründe olmak üzere 1189 üyeye sahiptir. 1963 yılı itibarıyla bir federasyon olarak henüz resmen tescil edilmişti.

Bir diğer önemli sendikal kuruluş da 1956 yılında 7 bağımsız sendikanın birleşmesiyle oluşturulan Kıbrıs Bağımsız Sendikalar Federasyonu'dur. (Pankypria Omospondia Anexartition Synetehnon -POAS). POAS 1956 yılı sonunda 12 üye sendika ve 2954 aidat ödeyen üyeye sahipken; bağlı sendika sayısı 16'ya yükselmesine rağmen üye sayısı 1960 yılı içerisinde 2416'ya, 1962 yılında da 1740'a düşmüş, 1963 yılında biraz artarak 1936'ya yükselmiştir. POAS'ın bir diğer özelliği de Ermeniler, Maronitler ve Latinler gibi azınlıklardan, diğer federasyonlara göre, daha fazla üye toplayabilmesiydi.

1963 yılı itibarıyla POAS dışında faaliyet gösteren 1,954 üyeye sahip 19 bağımsız sendika bulunmaktaydı. Bunlardan pek çoğu PEO ile yakın ilişkiler içerisinde bulunmaktaydı.

1949 yılında faaliyete geçen ve Sendikalar Kanunu çerçevesinde tescilli gerekmeden "Cyprus Civil Service Association" ise, kamu görevlilerinin oluşturdukları sendikalardan meydana gelmişti. Bu kuruluşun 1949 yılında 1300 olan üye sayısı

1956'da 3,935'e yükselmiş, 1958 yılında Türk memurların 750 üyeli Kıbrıs Türk Amme Memurları Cemiyeti'ni oluşturmaları üzerine 3286'ya düşmüştü.

İngiliz askeri tesislerinde ve bilahare Hükümran Üslerde çalışan memur ve yardımcı polislerin oluşturduğu dört sendikanın ise 1958-1962 yılları arasındaki üye durumu Tablo VI 'da gösterilmektedir.

TABLO VI
İngiliz Üslerindeki Sendikaların Üye Durumu

SENDİKANIN ADI	1958	1959	1960	1961	1962
Amme Hizmetleri Memurlar Birliği	810	483	395	476	400
Amme Hizmetleri Sendikası (Doğrudan İngiltere'ye bağlı)	1250	1245	1210	1021	1000
Kıraliyet Havagücü Yardımcı Polisler Sendikası	167	197	180	157	143
Hükümran Üsler Bölgesi Türk Memurlar Sendikası	---	---	---	535	396

1962 yılı sonuna gelindiğinde Kıbrıs'ta 64,789 kişi toplam 7 sendika gurubuna bağlı sendikalara üyedir. Bu sendika grupları şunlardır:

- 1- Solcu PEO (World Federation of Trade Unions'a üye)
- 2- Sağcı SEK (International Confederation Of Free Trade Unions'a ve Greek Confederation of Labour'a üye)
- 3- Sağcı KTİBF (International Confederation of Free Trade Unions'a üye)
- 4- Sosyal Demokrat DEOK
- 5- Amme Hizmetleri Sendikaları (çeşitli görüşte)
- 6- Bağımsız POAS
- 7- Hiçbir federasyona üye olmayan bağımsız sendikalar

■ SONUÇ

Rum saldırıları ile başlayan 1963 toplumlararası çatışmaları Kıbrıs Cumhuriyetini ortadan kaldırdığında, Kıbrıs'taki sendikalar daha çok ideolojik ve etnik temellere dayalı olarak örgütlenmişlerdi. Kıbrıs Cumhuriyeti, sendikacılıkta da bütünleştirici bir etken olamamıştı ■

EK CETVEL

KTİBF'e Üye Sendikalar(1/1/1962-28/2/63)

SENDİKANIN İSMİ	BÖLGESİ	ÜYE SAYISI	TOPLAM	
		K	E	
1) Akıncılar Umum Türk İşçi Birliği	Lefkoşa	-	48	48

SENDİKANIN İSMİ	BÖLGESİ	ÜYE SAYISI		TOPLAM
		K	E	
2) Aşağı Binatlı Hükümet ve Askeri Türk İşçiler Birliği	Limasol	12	43	55
3) Baf Umum Türk İşçiler Birliği	Baf	5	170	175
4) Bağlarbaşı Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	-	-	50
5) Beşevler Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	4	30	34
6) Beyarmudu Hükümet ve Askeri Türk İşçiler Birliği	Lárnaka	-	19	19
7) Boğaziçi Umum Türk İşçiler Birliği	Lárnaka	-	38	38
8) CYTA Türk Müstahdemler Birliği	Lefkoşa	46	286	332
9) Çanakkale Hükümet ve Askeri Türk İşçiler Birliği	Limasol	43	137	180
10) Çayönü Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	-	24	24
11) Çamlıca Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	-	30	30
12) Düzkaya Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	7	61	68
13) Esenköy Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	-	20	20
14) Kalavason Umum Türk İşçiler Birliği	Lárnaka	-	30	30
15) Kıbrıs Elektrik Makamı Türk Müstahdemler Birliği	Lefkoşa	-	98	98
16) Kıbrıs Hükümet ve Askeri Türk İşçileri Birliği	Lefkoşa	31	208	239
17) Kıbrıs Maden Şirketi Türk İşçileri Birliği	Lefke	-	210	210
18) Kıbrıs Maden Şirketi Türk İşçiler Birliği (Kesero)	Gemikonağı	-	62	62
19) Köprü Umum Türk İşçiler Birliği	Mağusa	26	27	53
20) Lárnaka Türk Hamallar Birliği	Lárnaka	-	18	18
21) Lárnaka Türk Mavnacılar Birliği	Lárnaka	-	41	41
22) Lárnaka Umum Türk İşçiler Birliği	Lárnaka	15	240	255
23) Lefke Umum Türk İşçiler Birliği	Lefke	12	24	36
24) Lefkoşa Türk Belediye Müstahdemleri Birliği	Lefkoşa	-	65	65
25) Lefkoşa Türk Umum İşçiler Birliği	Lefkoşa	64	325	389
26) Limasol Hükümet ve Askeri Türk İşçiler Birliği	Limasol	44	154	198
27) Limasol Liman Türk İşçiler Birliği	Limasol	-	150	150
28) Limasol Türk Gümrük Hamalları Birliği	Limasol	-	18	18
29) Limasol Türk Yapı Kereste Endüstri ve Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	15	50	65
30) Mağusa Gümrük Hamalları Birliği	Mağusa	-	63	63
31) Mağusa NAAFI Türk Müstahdemler Birliği	Mağusa	-	374	374
32) Mağusa Umum Türk Müstahdemler Birliği	Mağusa	-	374	374
33) Mağusa ve Kazası Hükümet ve Askeri Türk İşçi Birliği	Mağusa	-	209	209
34) Mağusa Yapı Kereste Endüstri Türk İşçi Birliği	Mağusa	-	54	54

SENDİKANIN İSMİ	BÖLGESİ	ÜYE SAYISI		TOPLAM
		K	E	
35-Mehmetçik Umum Türk İşçiler Birliği	Mağusa	-	28	28
36-Mersinli Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	-	14	14
37-Pile Hükümet ve Askeri Türk İşçileri Birliği	Lárnaka	-	30	30
38-Poli Umum Türk İşçiler Birliği	Baf	-	68	68
39-Sinde Umum Türk İşçiler Birliği	Mağusa	-	35	35
40-Tatlısu Umum Türk İşçiler Birliği	Lárnaka	2	46	48
41-Yağmuralan Umum Türk İşçiler Birliği	Lefkoşa	-	29	29
42-Yalova Hükümet ve Askeri Türk İşçiler Birliği	Limasol	70	90	160
43-Yukarı Binatlı Umum Türk İşçiler Birliği	Limasol	-	20	20
44-KRYK Türk Müstahdemler Birliği	Lefkoşa	-	60	60
45-Kıbrıs Su Encümeni Türk Müstahdemler Birliği	Limasol	-	30	30
46-Limasol Türk Şöförler Birliği	Limasol	-	30	30
47-Leymosun ve Kazası Türk Ziraat İşçiler Birliği	Limasol	-	190	190

KAYNAKÇA

- Fontela, E. et al. The Industry of Cyprus. Geneva, 1963.
- Meyer, A.J. and Simos Vassiliou. The Economy of Cyprus. Cambridge, 1962
- Hald, M.W.A Study of the Cyprus Economy. Nicosia, 1968.
- Jennese, D. The Economics of Cyprus, a Survey to 1914. Montreal, 1962.
- Sparsis, M.D. A Guide to Labour Relations in Cyprus. Mimeo. (in Greek), Nicosia, 1960.
- Sparsis, M.D. "Industrial Relations in Cyprus" Management and Labour Conference and Seminar 1962. Nicosia, 1962.
- Kaminarides, J.S. The Cyprus Economy: A Case in the Industrialization Progress. Nicosia, 1973.
- Ashiotis, C.A. Labour Conditions in Cyprus: An Official Report During the war years. Nicosia, 1945.
- Anon. A Contribution to the Study of the History of the Trade Union Movement in Cyprus. n.p.p, 1958.
- Georghiades, L.P. Some Notes on the Cyprus Economy. n.p.p., 1953.
- Fryer, J. Labour in Cyprus. (Labor Statistics Report No.243). (Wask.D.C.), 1963.
- Adams, T.W. Area Handbook for Cyprus. Washington DC, 1964
- Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Federasyonu Faaliyet Raporu (1 Ocak 1962-28 Şubat 1963). Lefkoşa, 1963.
- Colonial Annual Report; Cyprus; 1948. London, 1949
- Colonial Report; Cyprus-1950. Nicosia, 1951
- Colonial Report; Cyprus-1952. Nicosia, 1953.
- Colonial Report; Cyprus-1955. Nicosia, 1956
- Annual Report of the Department of Labour for the Year 1951.

Nicosia,1952.

■ Cyprus: Economic Review-1957.Nicosia,1958.

■ Cyprus: Report for the Year 1959. London, 1961.

■ Republic of Cyprus: Annual Report-1961.Nicosia, 1962.

■ Republic of Cyprus:Annual Report-1962. Nicosia,1963 ■

TURKISH AND GREEK CYPRIOT TRADE UNIONIST MOVEMENTS

ABSTRACT

At the beginning of the Twentieth Century, Cyprus was, in the fullest meaning of the word, an agricultural country. Some trade unionist movements started in the 1910's. The first Trade Union Law was issued in 1932.

During the Second World War, trade unionism developed and three laws were issued in 1940. Following that, preparations were made to found the Trade Unions Associations.

The first Turkish Trade union was founded in 1943. Others followed and a different association among Turkish trade unions emerged. By 1963 there existed 47 Turkish trade unions which were members of that association.

Trade unionism continued to develop among the Greeks as well and superordinate associations appeared on the basis of various ideological frameworks ■

İKİNCİ CİHAN SAVAŞI SONRASINDA KIBRIS'TA GERGİNLİK

Ahmet C. Gazioğlu*

ÖZET

Bir Enosis kampanyasına dönüşen 1947 Başpiskoposluk seçimi sonucunda Girne Piskoposu Myriantheus, Makarios 2 ünvanıyla Başpiskopos oldu.

1948'de-Kıbrıs'ta işçi hareketleri hızlandı ve militanlaştı. Kıbrıslı Türkler de Rumların gösterilerine gösteri ile cevap vermeğe başladılar. 1949 Belediye seçimleri de Enosis yarıştı biçiminde geçti. Rum Kilisesi 1950'de ünlü Enosis plebisitini (referandum) yaptı.

Bütün bu olaylar, 2 inci Cihan Savaşı sonrasını gerginliğin sürekli tirmandığı bir dönem durumuna soktu.

1931 ayaklanmasından sonra ilk kez 1947 yılında yapılan Başpiskopos seçimi Enosis kampanyasına dönüşmüştü. Seçimi kazanan Baf Piskoposu Leondios, fanatik bir enosisçiydi. Nitekim bu seçimden birkaç ay öncö Başpiskopos vekili (locum tenens) olarak Londra'ya giderek Enosis için temas ve görüşmeler yapan Rum heyetine başkanlık etmişti.

Leondios'un, seçildikten sadece iki ay kadar sonra tifüse yakalanarak ölmesi sonucu tekrar yapılan Başpiskopos seçimi yine bir Enosis kampanyası şeklinde sürüp gitti ve fanatik enosisçi Girne Piskoposu Myriantheus, seçimi kazanarak Makarios 2 adıyla Başpiskopos oldu.

Lord Winster dönemindeki başarısız anayasa çalışmalarının ardından 1948'de işçi hareketleri daha da hızlandı, militan bir şekle girdi. Hükümete meydan okuyan eylemler başlatıldı. Amerikan asıllı Kıbrıs Maden Şirketi 'nde (CMC) başlatılan grev, güvenlik kuvvetleriyle grevci işçiler arasında çatışmalara neden oldu. 3 Mart günü bu çatışmalar polisin bin kadar nümayişçi üzerine ateş açmasına kadar varan boyutlara ulaştı. Mavrovuni'de (Karadağ'da) grevi kırmak girişiminde bulunanları protesto için yapılan bu nümayişe katılanlardan 4 kişi polisin açtığı ateş sonucu ve birkaç polis de nümayişçilerin attığı taşlardan yaralandı.

■ YÜKSELEN SİYASİ TANSİYON VE DİNAMİTLEME OLAYLARI
1940'lı yılların sonlarına doğru yoğunlaşan grevler, Kıbrıs'ın politik nabzının göstergesi olmuştu. Siyasi tansiyon hergün artmaktaydı. Maden işçilerinin CMC'deki

* KKTC Cumhurbaşkanlığı Danışmanı, araştırmacı-yazar

(Cyprus Mines Corporation) grevi Lefke, Fukasa, Karadağ yörelerinde gerginliği hayli artırmıştı. İnşaat işçilerinin grevi ise Lefkoşa'da tehlikeli boyutlara ulaşmıştı.

18 Ekim, 1948'de İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) tarafından Lefkoşa dışında, telsiz istasyonu olarak kullanılmak üzere onarımı devam ettirilen bir binaya 3 dinamit çubuğu atıldı ve büyük hasar yapıldı

50 günden beri sürüp giden inşaat işçileri grevi, hükümetle sendikalar arasında büyük bir gerginlik yarattı. Bu süre içinde grevciler tarafından çeşitli şiddet eylemlerine başvuruldu. Nitekim RAF (onikincisi) binasına yapılan bu son saldırı, bir süreden devam eden bu tür dinamitleme olaylarının 12.sini oluşturmaktaydı. Yani, ne bir başlangıç ne de bir sondu. Nitekim kısa bir süre sonra 4-5 dinamitleme olayı daha yer aldı.

RAF binasına dinamit atanlar, bir araba içinde olay yerine gelerek nöbetçiyi tabanca tehdidiyle etkisiz hale getirmişlerdi.

Dinamitleme olayından 13 gün sonra, 31 Ekim 1948'de Lefkoşa'da AKEL'in düzenlediği büyük açık hava mitingine, polisin tahminine göre, 25 bini aşan bir kalabalık katıldı. Bu gösterişli mitingi AKEL, o esnada Kıbrıs'a özerklik içeren yeni bir anayasa önerildiği ve bu yönde, bir süreden beri, her iki toplumun temsilcilerinin oluşturduğu Danışma Meclisinde çalışmalar yapılmakta olduğu için, hem kapsamlı bir özerk yönetimi benimsendiğini duyurmak, hem de sağcılarla kiliseye ve de hükümete gücünü gösteren bir gözdağı vermek, kuvvet gösterisinde bulunmak amacıyla düzenlemişti. İşin ilginç yanı, bu açık hava mitinginde, Yunanistandaki iç savaşta merkezi hükümete karşı çarpışan Yunan Komünist Savaşçıların Lideri Markos için para ve erzak bağış ve yardımlarının yasaları da çiğneyerek, açıkça toplanmasıydı.

1947 ve 48'de yeni bir anayasa için vali Lord Winster'in başlattığı çalışmalar sürüp giderken, özerk yönetim şeklini destekleyen solcularla, bu tür yeni statünün Enosis'e giden yolu tıkayacağı gerekçesiyle buna şiddetle karşı çıkan sağcılar arasındaki çatışmalar ve rekabet son hadini buldu.

Her hafta bir kasabada, ya sağcıların ya da solcuların mitingi vardı. Bu toplantılara köylerden ve diğer kaza merkezlerinden otobüslerle taşınan Rumlar, büyük ve gürültülü bir kalabalık oluşturmaktaydı. Yunan bayrakları, Enosis pankartları ve çeşitli sloganlarla kimin daha güçlü ve etkili olduğunu hem karşıtlarına, hem de sömürge hükümetine göstermeğe yönelik bu miting yarışı her hafta adanın bir veya birkaç yerinde, gürültülü taşkınlıklar halinde tekrarlanıyordu.

Bir yandan dinamitleme olayları, öte yandan bu gürültülü, gösterişli mitingler, Kıbrıs'ta siyasi havayı büyük çapta elektrikleştirmiş, gerginliği zirveye ulaştırmıştır. Mitinglerin çoğu, hükümetten gerekli izin alınmadan düzenlendiği için, arka arkaya açılan davalarla, özellikle solcu liderler hapse atılmaktaydı. Nitekim Ziartides'den sonra Mağusa'nın Komünist Belediye Başkanı Santos Adamantos, yüz lira para cezasına çarptırılmış, ardından Limasol Belediye Başkanı Bludi Servas 3 ay hapse gönderilmişti.

■ AYASOFYA MİTINGİ

İşte 1948 yılı, 28 Kasım pazar günü, Lefkoşa'da Ayasofya Meydanı'nda Türk halkının düzenlediği büyük miting, adada gelişen böylesine bir siyasi gerginlik, tedirginlik ve aşırı Rum taşkınlıklarının yarattığı huzursuz, istikrarsız ortam içinde yapılmıştı.

Türk halkı, bu Rum yaygaraları ve Enosis taşkınlıkları karşısında, adadaki öz varlığını, hak ve hukukunu duyurmak, haykırmak ve korumak kararlılığını ortaya koymak gereğini duymaktaydı.

Ayasofya Mitingi'nin zamanlaması yerindeydi, isabetliydi. Uzun yıllardan sonra, Kıbrıs'taki Türk varlığı, hak ve hukukunu ilk kez böylesine büyük ve coşkulu bir mitingle dünyaya duyuruyordu. Bu mitingde, çeşitli kurum ve kuruluşlarımız, Enosis'e karşı olduğumuzu, adada hak ve hukukunu elde edip korumak için kararlı bir Türk toplumu bulunduğunu, İngilizler bir gün Kıbrıs'ı terk edecekse, adanın eski sahibi Türkiye'ye geri verilmesi gerektiğini tüm dünyaya haykırmak olanağını bulmuştu.

■ BELEDİYE SEÇİMLERİNDE ENOSİS YARIŞI

Danışma Meclisi çalışmalarının başarısızlığa uğraması ve özerk yönetime geçiş umudunun azalmasına karşın, AKEL ve Kıbrıs Rum solu, bir süre daha, Enosis'e yol açması hedeflenen bir özerklik kampanyasını sürdürdüler.

1949 yılının en belirgin politik olayı, Mayıs ayında yer alan Belediye seçimleriydi. Seçimler, yeni bir kargaşa, kışkırtma ve Enosis kampanyası şeklinde geçti. Zaman zaman, Rum sağcılarıyla solcuları arasında kavga ve çatışmaya dönüştü. Seçim kampanyası süresince Rumlar arasındaki karşıt grupların en çok kullandığı slogan yine Enosis'e dayandırılmıştı. Her iki taraf, birbirlerinden daha etkin, daha aşırı enosisçi olduklarını ileri sürmekte, çeşitli söylev, demeç ve eylemlerle bunu kanıtlamaya çalışmaktaydı. Belediye konuları, belediye sorunlarına nasıl çözüm getirileceğine ilişkin görüşler ise, ne yazık ki, seçim kampanyası boyunca üzerinde en az durulan hususlardı.

Enosis çığırkanlığı yapan konuşmacılar ve adaylar, birbirlerine, iki düşman kampın insanları gibi bakıyorlardı. Seçim kampanyası, zaman zaman tedhişe ve silahlı olaylara da sahne olmuştu. Milliyetçi olarak tanımlanan sağcılarla, komünist olarak bilinen solcular, yer yer kavgaya tutuşmakta, bıçakla, silahla birbirlerine saldırmaktaydı. Nitekim, Lefkoşa'da 22 Mayıs seçim günü bıçaklama olayları oldu; bir kişi öldü, birçok kişi yaralandı; 100'den fazla kişi polis tarafından derdest edildi. Solcu Rumlar, 1949 belediye seçimlerine iki arzuyu birleştiren uzlaştıran yeni bir sloganla girdiler: 'Özerk yönetim -İlhak'. Yani ilkin özerk yönetim, sonra Enosis.

Bu yaklaşımın daha gerçekçi olduğu ve Kıbrıs Rum halkı tarafından benimsenip, belediye seçimlerinde sol kanada daha çok oy getireceği hesaplanıyordu. Ama, Kilise ve sağcı örgütlerin 'Enosis ve sadece Enosis' sloganı daha etkili oldu. Özerk Yönetim taraftarları, Enosisi dışlamalarına karşın, yine de nerede ise aforoz edileceklerdi.

Seçim Kampanyasında işlenen ana tema, bu iki konu, yani ilkin özerklik, sonra Enosis veya doğrudan Enosis etrafında yoğunlaştı. Elektrikli, sert tartışmalı bir seçim kampanyası sürdürüldü ve sonunda Kilise'nin desteklediği, doğrudan Enosis

yanlısı sağcı adaylar daha çok oy topladı.

Belediye seçimlerinde, toplam oyların %60'ını Rum Milliyetçileri, %40'ını da Komünistler aldı. Lefkoşa, Baf ve Girne'de belediye başkanlıklarını ezici bir çoğunlukla milliyetçiler, Mağosa, Limasol ve Lârnaka'da ise az bir farkla komünistler kazandı.

1949 sonbaharında yapılan Belediye seçimleri, AKEL ve diğer sol Rum kuruluşlarına iyi ders oldu. Enosis'e dolaylı bile olsa karşı çıkmak veya Enosis'e özerk yönetimden geçerek ulaşmanın savunuculuğunu yapmak, oy kaybına uğramak, gözden düşmek demektir. Bu gerçeği saptayan AKEL ve taraftarları birden bire ve hatta Kiliseyi, sağcı, milliyetçi Rum kuruluşlarını geriden bırakacak bir hızla Enosis bayrağını ellerine aldılar, bu davanın şampiyonu olmaya koyuldular. "Özerk Yönetim-İlhak" sloganını bir yana bırakarak, kilisenin kapısında af çıkarmaya ve 'Enosis sadece Enosis' için sağcılarla, milliyetçilerle işbirliği önerisinde bulunmaya, onlara yaklaşmaya başladılar.

AKEL Merkez Komitesi, belediye seçimlerini izleyen günlerde, derhal toplanarak, Ethnarhiya ve diğer sağcı Rum kurumlarıyla birlikte ortak bir Enosis muhtırası (andırısı) hazırlamak ve BM'de 'Ulusal Sorunu' ele alıp anlatmak için New York'a bir delegasyon göndermek önerisinde bulundular.

Fakat Kilise Yönetimini oluşturan Ethnarhiya, bu öneriye karşı çıktı. Bunun üzerine, Rum sağcılar AKEL'e saldırıya geçti; Rum solunu iki yüzlükle suçladı. Sonuçta AKEL ve sol kanat, Kilise ve sağ kanatla tam bir rekabet ve çekişme içine girdi. Bu, kimin daha çok Enosis'çi olduğu yarışı idi. Bu yarışı kazanmak isteyen AKEL, yeni bir taktiğe başvurdu. Enosis istediğini ilân etmekle kalmayarak, Kıbrıs Rum halkının Enosis'e ulaşmasını sağlayacak 'self determinasyon' hakkının tanınması için BM Güvenlik Konseyine yazılı bir başvuruda bulunmaya karar verdi. Böylece Kıbrıs Rumları adına AKEL ve solcu belediye başkanlarıyla sol örgüt temsilcilerinin imzaladığı ve self-determinasyon hakkının kullanılarak enosisin gerçekleştirilmesini isteyen ilk yazılı başvuru Güvenlik Konseyi'ne yapılmış oldu.

22 ve 29 Mayıs 1949'da yapılan Belediye seçimlerine katılan Türk belediye meclis üyesi adayları, seçim kampanyası esnasında daha çok kasabaların Türk kesimleriyle ilgili sorunlar üzerinde durdular, bu konuda yapacakları hizmetleri dile getirdiler. Tabii ki Rum adayların özerkliğe karşı çıkarak Enosis'ten başka hiçbir anayasal değişikliği kabul etmeyecekleri şeklindeki seçim konuşmaları karşısında Türk adaylar, İngiltere Kıbrıs'tan çıkacaksa, adayı tekrar eski sahibi Türkiye'ye vermesi gerektiğini vurgulamayı görev bildiler.

1949 Belediye seçimlerinde Belediye Meclis üyeliğine seçilen Türkler şunlardı:

LEFKOŞA	:Dr. Fazıl Küçük , Siret Bahçet, Hayri Avkıran , Mustafa Çoronik
MAĞUSA	:Faiz Kaymak , Dr. Niyazi Manyera
LARNAKA	:Suphi Kenan , Dr. Sadi Hilmi
LEYMOSUN	:Dt. Nazif Denizer , Zekâi Behcet
BAF	:Derviş A. Raşit , Arif A. Ramadan , Behiç Kalkan
GİRNE	:Sabri Tahir , Şükrü Hacı Hüseyin

■ SOLCULARIN BİRLEŞMİŞ MİLLETLERE BAŞVURUSU VE ABD'nin YAKLAŞIMI

1949 yılının Aralık ayında yaşlı Makarios II, enosis için bir plebisit yapılması ve Rum halkının bu yöndeki arzusunun saptanması fikrini ortaya attı.

Kilisenin böyle referanduma başvurmasının ana nedenleri arasında, Kıbrıs'ın siyaset sahnesindeki ağırlığını dünyaya ve İngiliz Hükümetine hissettirmek ve solcu Rumlara meydanı kaptırmamak da vardı. Çünkü solcular, son 2 yıldan bu yana, yani vali Lord Winster'in başlattığı anayasa çalışmalarının başarısızlığa uğramasını izleyen günlerde, kraldan ziyade kralcı görünümü içinde, Enosis kampanyasında başrolü üstlenmeye kalkıştılar. İlk eylem olarak da, 'ulusal istiklâl koalisyonu' adındaki sol bir örgüt, 1949 yılı Ekim ayında, Birleşmiş Milletler'e sunulmak üzere, Rum halkından Enosis lehinde imza toplamaya başladı.

Solcuların bu tür girişimleri, aslında bir yıl öncesine uzanmaktaydı. Nitekim 26 Kasım 1948'de adadaki Rum solcu belediye başkanlarıyla sol kuruluşların temsilcileri, İngiliz Sömürgeler Bakanı Greech Jones'a bir muhtıra sunularak 'Kıbrıs halkının' esas isteğinin 'ulusal istiklâl' olduğunu belirtip bu isteği asla terk etmeyeceklerini, çünkü ancak Yunanistan'a ilhak suretiyle sosyal ve ekonomik refaha ulaşabileceklerini bildirmişlerdi.

Rum solcular, bu kadarla da kalmayarak 21 Kasım 1949'da, yani bir yıl sonra, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na ve Güvenlik Konseyi'ne bir yazı göndererek İngiliz Hükümetini, BM Sözleşmesinin (charter) ilgili hükümlerine aykırı olarak Kıbrıs halkına self-determination hakkını tanımadığı için şikâyet etmişlerdi. Bu başvuru ve şikâyet yazısında, Kıbrıs Rum halkının Yunan ırkından geldiği anlatılmakta, İngilizlerin adada bir baskı rejimi uygulamakta olduğu ve halkı ulusal ve politik yönden olduğu kadar, ekonomik olarak da boğmaya devam ettiği belirtilmekte ve şöyle denilmekteydi:

"Sonuç olarak, dünyanın tüm hürriyetsever ülkelerine başvurarak onları Kıbrıs halkına, ulusal istiklalini gerçekleştirmesi için yardımcı olmaya çağırmaktayız".

"Halkımıza, anavatanımız Yunanistan'la birleşmek demek olan self-determinasyon hakkını talep etmekteyiz."

Bu başvuruyu Limasol, Mağusa Lârnaka, Omorfo komünist belediye başkanlarıyla AKEL Genel Sekreteri Ezekias Papayuanu ve adadaki diğer solcu örgüt ve kuruluşların başkan veya sekreterleri imzalamıştı.

1950'li yılların başlarında, Kıbrıs Sorunu için birer dönüm noktası sayılabilecek diplomatik ve politik gelişmeler yer aldı. 1950'nin ilk ayı içinde Kıbrıs Ortodoks Kilisesinin düzenlediği plebisit, konunun uluslararası boyutunu oluşturmaktaydı. Rum Liderliği, Birleşmiş Milletler anayasasında belirtilen self-determinasyon, yani halkların kendi kaderlerini kendilerinin saptaması hakkının 'Kıbrıs Halkı' diye tanımladıkları Rum toplumuna tanınmasının, 1950 plebisitiyle belirlenen ve halkın Yunanistan'a ilhak arzusunun saptayan halk oylaması sonucunun bir gereği olduğu görüşünü yaymaktaydı. Bu hakkın İngilizlerce tanınmaması halinde, self-determinasyonu anayasasına (charter) geçirmiş olan BM'ye başvurmanın kaçınılmaz

olduğunu savunmaktaydılar.

■ ETHERHİYA YUNANİSTAN'I ELEŞTİRİYOR

Bu nedenledir ki, plebisit sonuçlarını sunmak, duyurmak ve savunmak üzere, Girne Piskobu Kiprianos'un başkanlığındaki bir Ethnarhiya heyeti, Atina, Londra ve ABD'yi ziyaret ederek bu yönde yoğun kulis faaliyetinde bulundu. Tüm bu çabalardan güdülen amaç, plebisitle elde ettikleri sonuca dayanarak ve self determinasyon ilkesini kalkan yaparak Enosisin bir an önce gerçekleşmesini sağlamaktı.

New-York dönüşü, 2 Aralık 1950'de, Atina'ya uğrayan Rum delegasyonu ABD'de geniş bir yakınlık ve davaları için sempati gördüklerini ileri sürmekle beraber, konu BM'ye , götürüldüğü takdirde mücadelenin çetin olacağını da kabul etmekteydi. Ethnarhiya delegasyonu, bu esnada Atina'daki hükümeti de eleştirerek onu daha aktif olmaya çağırmakta ve "umarız ki Yunan hükümeti davaya karşı olan görevini yerine getirmek cesaretini gösterecektir " demektedir "

O yıllarda,sık sık değişen Yunan hükümetlerine karşı Kıbrıs Rum Kilisesinin ve Enosis mücadelesini yürüten diğer sağcı ve solcu Rum liderlerinin yönelttiği eleştiriler,Yunan hükümetlerinin Enosis davasına gereken ilgi ve desteği göstermediği ve ABD ile İngiltere'nin etkisi altında bulunduğu, bu nedenle Kıbrıs konusunu BM'ye götürmekten kaçındığı noktasında toplanmaktaydı.Atina'daki muhalefet partileri, Kilise ve komünist kuruluşlar,Lefkoşa'daki Rum liderlerin bu şikâyetlerini daha da abartıp Enosis tahriklerini körüklemekte, konuyu milli bir dava havası içinde sık sık gündeme getirmekte ve seçim malzemesi olarak kullanmaktaydılar.Basın da bu kışkırtmalara katılmakta, kamuoyunu heyecanlandırıp sürüm yapmak için Enosis kampanyasından yararlanmaktaydı.

Üstelik,1950'de Atina'da kurulan ve başkanlığına Yunan Ortodoks Kilisesi Başpiskoposunun getirildiği Pan Helenik Enosis Komitesi, geniş çapta faaliyet göstermekte, bildiriler yayımlanarak, büyük mitingler düzenleyerek Yunan hükümetlerini güç duruma sokmaktaydı.

Sonuçta,Yunan Hükümeti Enosis kışkırtmaları karşısında daha aktif bir politika izlemek durumunda kaldı.Nitekim,bazı Yunan hükümetlerinin,1950'li yıllarda Enosis kampanyasını yönlendirme ve sonuçlandırma görevini de yüklendiği artık açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır.

■ AMERİKA'NIN YAKLAŞIMI

Amerikalı ünlü politika yazarı C. L. Sulzberger'in İkinci Cihan Savaşını izleyen yıllarda Güneydoğu Avrupa ile ilgili bir Amerikan plânını 2 Ocak 1945'de New York Times gazetesinde açıklandığından ve bu plânda Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakının da öngörüldüğünü ileri sürdüğü bilmiyor. ABD Dışişleri Bakan yardımcısı, bu açıklama ile ilgili olarak bir basın toplantısı düzenlemiş ve Sulzberger'in bazı resmi belgeleri görmüş olduğunu doğrulamış, fakat bu çalışma notlarının özel nitelik taşıdığını ve nihai olmadığını belirtmişti.

Gerçek olan, ABD'nin böyle bir plan üzerinde çalışmalar yapmış olduğuydu.

ABD Dışişleri Bakanlığı, 1940'lı yılların ortalarında, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını da içeren ve Güneydoğu Avrupa'nın geleceği ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmakta, bazı senaryolar hazırlamaktaydı. Yani Amerika o günlerde, kısa bir süre, ilke olarak, Enosis'ten yana bir tutum içinde olduğu izlenimini vermekteydi.

1947'de, ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'a yapmayı tasarladığı yardım programıyla ilgili olarak Kongre'ye sunulmak için State Department'in hazırladığı belgede, ilkin Kıbrıs'a değinildiği ve adanın Yunanistan'a ilhakını destekleyen bir cümlelerin de yer aldığı, fakat İngilizlerin tepki göstermesi nedeniyle bu paragrafın metinden çıkarıldığı ileri sürülmektedir.

Amerikalılar, İkinci Cihan Savaşı, çok kısa bir süre ve sadece olası bir senaryo çerçevesinde Enosis'e yatkın bir yaklaşımı benimsemekle beraber, öte yandan Yunan İç Savaşının henüz istenilen sonuca ulaşmadığını, komünistlerin direnişinin tamamıyla kırılmadığını görmekte ve Yunanistan'ın kendini yönetebilecek istikrarlı bir döneme henüz girmemiş olması nedeniyle endişe duymaktaydı. Bu nedenle, böyle istikrarsız bir dönemde, Batılılar için büyük stratejik önemi olan Akdeniz'de bir İngiliz üssü olarak müttefik devletlere çeşitli yararlar sağlayabilen Kıbrıs'ın, geleceği hakkında ciddi endişeler bulunan bir ülkeye, yani Yunanistan'a ilhakının yanlış bir uygulama olacağı fikri kazandı. Nitekim, 1950 yılına gelindiğinde, ABD, Kıbrıs'ın statüsünde herhangi bir değişiklik yapmamak kararlılığı içindeki İngiltere'yi açıkça desteklemeye başladı. Bilindiği gibi, 1950'li yılların başlarında, bir yanda Kore Savaşları olanca hızı ile sürüyor, bir yanda ise, Orta Doğu'da yeni dengeler oluşuyor, büyük, köklü değişiklikler yer alıyordu.

Bağdat Paktı ile ABD, İngiltere, Türkiye ve Irak yeni bir savunma antlaşmasının içinde önemli roller üstlenmişti. Mısır ise, Süveyş'in denetimini ele geçirmek için diplomatik girişimler yanında, sabotaj hareketlerine başlamıştı. Süveyş'teki kriz, İngiliz askeri kamplarına gizli baskın ve sabotaj eylemleri, her geçen gün hız kazanmaktaydı. Bu gelişmeler karşısında İngilizler, Orta Doğu Askeri Karargâh Merkez'ini Mısır'dan Kıbrıs'a taşımanın hazırlığı içine girdi. 1952'de Albay Nasır'ın darbesi ile kral Faruk tahttan uzaklaştırılmış ve Süveyş krizi tehlikeli boyutlara ulaşmıştı. Bütün bu gelişmeler sonucunda Kıbrıs, stratejik yönden daha önemli bir yer oldu. Nitekim, 1954-55 yıllarında Süveyş'ten sonra Port Said ve İskenderiye'deki askeri tesislerini sökerek oralardan çıkmak zorunda kalan İngilizler için bölgede sığınacak tek yer Kıbrıs'tı. Bu nedenle, Mısır'daki askeri karargah Kıbrıs'a taşındı ve Kıbrıs İngiliz Orta Doğu Askeri Karargahı'nın yeni merkezi oldu. Mısır'daki yirmi bin askerle asker aileleri Kıbrıs'a taşınarak yeni kamplara yerleştirildi. Dikelya'da, Ağrotur'da yeni askeri yerleşim yerleri, kamplar ve üsler inşa edildi.

Bu gelişmeler içinde ABD, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için başlatılan kampanyanın yersiz ve zamansız olduğunu diplomatik temaslarla ilgililere duyurdu. 1950 plebisitinden kısa bir süre sonra, ABD'de yaşayan Rum asıllı Amerikalıların, Amerika Dışişleri Bakanlığında Enosis için destek isteyen telgrafına State Department olumsuz yanıt verdi. ABD Dışişleri Bakanlığı, bu yanıtında, sorunun karmaşık olduğunu ve Kıbrıs halkı ile Birleşik Krallık arasında halledilmesi gerektiğini,

ayrıca gerek Yunanistan, gerekse Türk hükümetlerini de ilgilendirdiğini belirtti. State Department, yanıtında daha da ileri giderek, Batı Devletleri arasında yaratılacak ayrılıklardan sadece komünistlerin yararlanacağını, 1950 plebistinin resmi nitelik ve bir imza toplama işleminden öteye anlam taşımadığını, halihazır zamanın, Enosis için güvence vermeye uygun olmadığını vurgulayarak gerek Birleşik Krallığı, gerekse Kıbrıs halkını tatmin edici bir anlayışa, ileride, daha uygun bir zamanda varılacağı ümidini dile getirdi.

(Bu yazı Gazioğlu'nun yakında yayınlanacak olan "İngiliz İdaresinde Kıbrıs (2) - "BUGÜNLERE GELMEK KOLAY OLMASI" adındaki kitabından bir bölümüdür).

■ NOTLAR

- 1) Co67-352
- 2) Loizdes, Savvas - The Cyprus Question (Athens 1950), S.6

TENSION IN CYPRUS AFTER WORLD WAR II

ABSTRACT

As a result of the 1947 elections for an Archbishop which had turned into an Enosis campaign, Myrantheus, Bishop of Kyrenia, became Archbishop, under the name of Makarios 2 in 1948. There was an increase in workers' movements in Cyprus, and these movements took on a militant character. Turkish Cypriots began to demonstrate in response to the Greek Cypriots demonstrations. The 1949 municipal elections were also comparable to race for Enosis; and the Greek church carried out the famous Enosis plebescite in 1950. These developments transformed the post-World War 2 period into an area of continuously escalating tensions between the two communities ■

1950		
40 000		Büyükbaş hayvan
37 400		Katır
5 000		At
1 200		Deve
100		

KIBRIS'TA YOK OLAN HAYVANLARDAN DEVE

Altay Sayıl

ÖZET

Deve, Kıbrıs'ta yüzyıllardır varolan, taşımacılıkta kullanılan ve ilginç yönleri olan bir hayvandır. Makineleşmeye koşut olarak sayıları azaldı. Şimdi yok oldu. Devecilik de kendine özgü bir meslekti. Lefkoşa'da Deveciler Hanı adıyla bir han bile vardı. Kıbrıs Türk ağzında deve ile ilgili sözcükler vardır. Deve, oldukça folklorik bir özellik taşıyordu.

■ GİRİŞ

Bu yazımızda Kıbrıs'ta soyları tamamen yok olan ve genç kuşak tarafından hiç bilinmeyen hayvanlarımızdan deveyi ele alacağız. Bu arada devecilerin hayatı ve Lefkoşadaki Deveciler Hanına da kısaca değineceğiz.

■ ADAMIZDA DEVELERİN GEÇMİŞİ

Kıbrıs'ta bir zamanlar var olan develer Hecin cinsindendi. Bunlar tek hörgüçlü, iyi koşan, evcil, anavatanı Afrika olan develerdi ve Kıbrısın Osmanlılar tarafından fethedildiği 1571 yılından önce de, Kıbrıs'ta vardılar. Osmanlı, İngiliz ve Cumhuriyet Devirlerinde çok sayıda bulunan develer 1974 sonrasında da, sayıları az olsa da yine bulunabiliyordu. Şimdi ise soyları tükenmiştir.

Kıbrıs'ta yalnız deve değil, diğer hayvan nüfusu da, makineleşme ve yem azlığı nedeniyle sayıca giderek azaldı. Örneğin bazı hayvan cinslerinin sayısı, 1950 ile 1960 yıllarındaki sayımlara göre Kıbrıs genelinde şöyle idi:

	1950	1960
Eşek	51.200	40.800
Büyükbaş hayvan	32.500	31.400
Katır	8.500	6.000
At	5.000	1.900
Deve	600	100

Yukarıda sayıları yüzlerce olarak verilen develer, 1930'lu 40'lı yıllara kadar hemen hemen Kıbrısın tüm kazalarında, ancak her kazanın belli köylerinde bulunmaktaydı. Devesi olan bu köylerden bazıları ise, Lefkoşa Kazasında Kiracıköy, Perahorio, Voni (Gökhan); Leymosun Kazasında Zagacı; Mağusa Kazasında Paşaköy,

Vadili, Turunçlu, Sınırustü, Yedikonuk (burada beş yıl öncesine kadar birkaç deve vardı), Geçitkale; Baf Kazasında Dimi idi.

■ DEVELERİN İLGİNÇ ÖZELLİKLERİ VE DEVECİLERİN YAŞAMI

Develerin ilginç yönleri vardı. Bir tanesi, alıştırdıkları takdirde, sigara içmeleri idi. Sigara içen bu develer halk tarafından ilgi ile seyredilmekteydi.

Deveciler, develerle yük taşıyarak geçimini sağlayan köylülerdi. Genellikle saman taşınırdı. Ama nar, tuz, harup; küfeler içinde üzüm de taşındığı olurdu. Bir deve katarında beş ile on arası deve bulunabilirdi ve katarın önde giden ilk devesi, genelde “peşenk” adı verilen bir erkek deve idi. Deveci develeri ya tek başına, ya da bir yardımcısı ile birlikte güderdi. Deveciler, yüklerini aldıktan sonra, peşenge biner ve yolculuğa çıkardı.

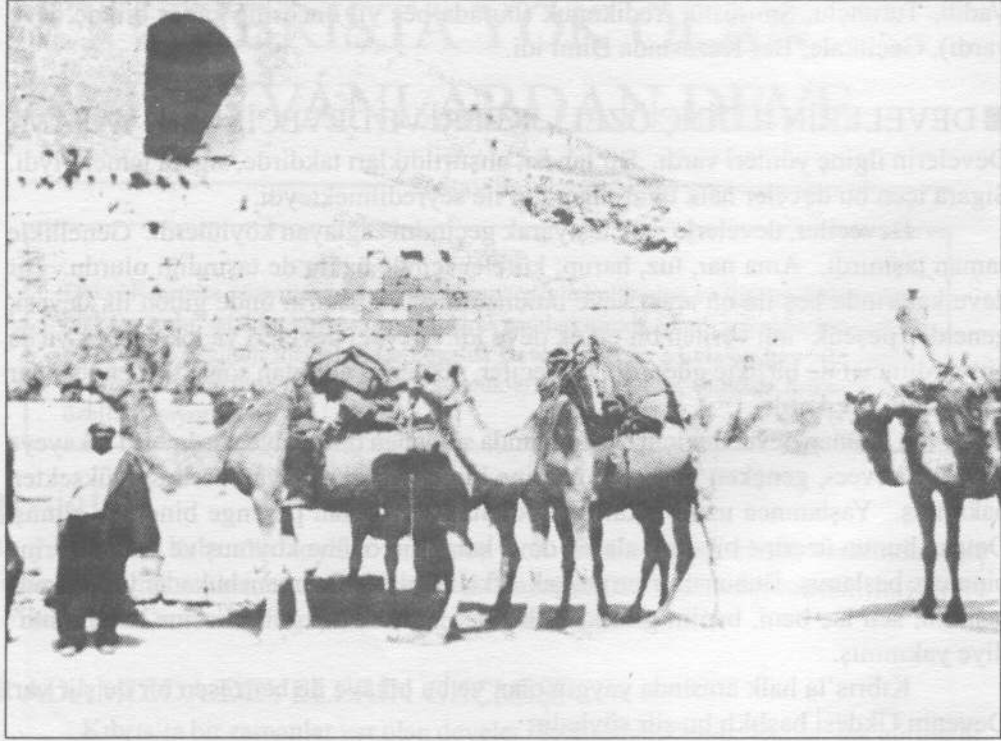
Yaşlanan deveciler için halk arasında söylenen bir hikaye vardır. Bu hikayeye göre bir deveci, gençken peşengin üzerine binip başını sallayan herkese yüksekte bakarmış. Yaşlanınca uzun sakallı ve boynunda zili olan peşenge binemez olmuş. Deveci bunun üzerine bir eşek alarak deve katarının önüne koymuş ve onun üzerine binmeye başlamış. Bunun üzerine peşenk öfkelenmiş ve “ben seni bu kadar yıl sırtımda taşıdım, sen ise beni, benim gibi koca bir peşengi, bir eşeğin arkasına takıyorsun” diye yakınmış.

Kıbrıs'ta halk arasında yaygın olan ve bu hikâye ile benzeşen bir de şiir var. Devenin Ukdesi başlıklı bu şiir şöyledir:

DEVENİN UKDESİ*

- Nice yıllar deve yük nakletmiş
Önde merkep, köye gelmiş gitmiş.
Kalmamış takatı, almış yaşını
Ölümün pençesi tutmuş başını.
Anlamış sahibi, kurtulmak yok
- Benim üstümde, demiş hakkın çok
Gel helâl et seni incittimse
Beni affet ne kusur ettimse.
Deve güçlkle açıp gözlerini,
Dinlemiş sahibinin sözlerini,
- Bak, demiş kumluk için doğmuşken
Hizmet ettim bu kadar yıl sana ben;
Taşlar üstünde dolaştım, gezdim,
Yükler altında canımdan bezdim.
Yine lâkin bana kızdın, sövdün;
O da az geldi nihayet dövdün.
Zevk alırdın bizi kışkırtıp sen,
Köyde, meydanda döğüşürmekten,

*Edebiyat Bilgileri (sayfa 180-181), Gariboğlu Yayınları (Yazarı Kemal Gariboğlu).

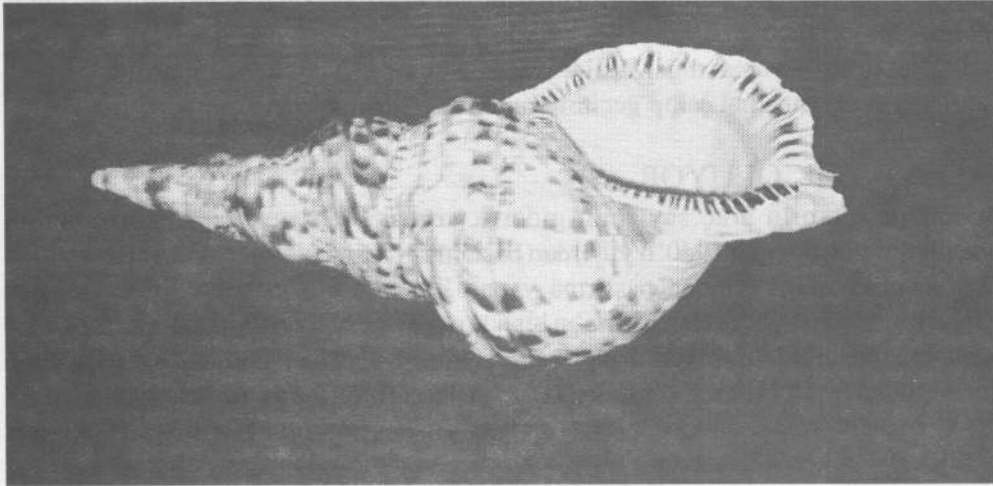

1940'lı Yıllarda Mağusada Surlar İçerisinde Deve Katarı

Ya ezildim, ya günah ettirdin.
 Bana hemcisisimi incittirdin.
 Sonra ihvanımı kestün durdun,
 Bizi tâ can evimizden vurdun.
 Bunların hepsini ben affederim;
 İnsanın tıyneti icabı, derim.
 Sâde affetmediğim bir şey var,
 Senden Allah elbet bunu sorar:
 Develik hakkını inkâr ettin,
 Bize bir merkebi serdar ettin.

Siraceddin

Devecilerin elinde 10-12 inç büyüklüğünde ve boru olarak kullanılan bir deniz kabuğu veya geyik boynuzundan yapılmış bir boru bulunurdu. Bir köyden uzaklaşınca ve yaklaşınca, hep aynı mesafeden bu boruyu çalarak geliş ve gidişlerini haber verirlerdi.

Deveci Borusu

■ DEVECİLER HANI

Devecilik, Kıbrısta bir zamanlar yüzlerce ailenin geçim kaynağıydı. O kadar ki onlara Lefkoşa'nın en merkezi yerinde Selimiye Camii'nin hemen yanında bir de han ayrılmıştı. Deveciler Lefkoşa'ya genelde Mağusa Kapısı'ndan girerlerdi. Mağusa Kapısı'na yaklaşan deveci, önce borusunu öttürür, daha sonra bu kapıdan surlar içine girerdi. Hisar üzerinden, Tantinin Hamamı'nın yanından, Deveciler Sokağı adlı sokaktan, Haydarpaşa Okulu önünden geçtikten sonra, sola dönüp Sultan Mahmut Kütüphanesinden geçer ve Cami arkasındaki, halen bir bölümü ayakta kalan kemerli kapıdan hana girerdi. Hana gelen deveci, yükünü boşaltır ve alıcılara satardı. Bazı

deveciler getirdikleri samanı Lefkoşa civarındaki hayvan sahiplerine satarlar ama konaklamak için yine hana gelirlerdi. Lefkoşa'da birkaç gün kalındığında develer, surlar altındaki hendeklerde otlatılırdı.

Deveciler Hanı, develerin ulaşımında kullanıldığı günlerde cıvıl cıvıldı. Handa büyük bir kalabalık oluşurdu. Eskiden Hanın etrafı duvarlarla çevrili olup ortasında bir havuz, havuzun yanında kocaman bir dut ağacı vardı. Deveciler, havuzun suyundan develerini suvarır ve kendileri de oradaki bir tulumba ile kuyudan çektikleri sudan içerlerdi. Deveciler Hanı ile Selimiye Camii arasında olan ve halen yaya geçidi olarak kullanılan yerde, kocaman bir kuyu vardı ve bu kuyunun suyundan da faydalanılırdı. Han'ın batısında Rifat Hüseyin Bicen isimli bir kasap, güneyindeki giriş kapısında Demirci Abdurrahman ve bir büyük kahvehane vardı. Hanın diğer bir siması da 1940'lı, 1950'li yıllarda 50-60 yaşlarında olan hanın sorumlusu Hasan Efendi idi. Hasan Efendi aynı zamanda bölgenin uzun yıllar muhtarlığını yapmıştı. Emin Aba olarak bilinen orta yaşlı ve güçlü kuvvetli bir kadın ise, handaki yem teknelerini temizler, taze yem koyar ve herkesle şakalaşır. Güney'den girişin yanında kebapçı dükkanları vardı. 1950'li - 1960'lı yılların mahallebicisi İbrahim Ağa da Deveciler Hanı'nda çalışmaktaydı. Hanın kemerli giriş kapısının yanında ise 1940'larda yaşlı, fesli bir Türk kunduracı, açıkta kurduğu tezgahı üzerinde eski ayakkabıları ve çizmeleri tamir ederdi.

Han'da iş yapan diğer kişiler ise nalbantlardı. Kendilerine getirilen eşek ve katırların ayaklarına nal çakıp geçimlerini bu işten sağlıyorlardı.

■ DEVE YOK OLUYOR

Adamızda motorlu araç sayısının giderek artmasıyla deveciler taşımacılıktaki önemlerini yitirdiler ve 1940'lı yıllardan başlamak üzere, ellerindeki develeri sattılar. Develerin alıcıları, etinden pastırma yapan kasaplarla o yıllarda Kıbrıs'a gelen Araplardı. Hecin tipi develer, Kıbrıs'ın bir ada olmasından ötürü başka deve cinsleriyle çiftleşmemelerinden, safkan olarak kalmışlardı. Bu yüzden Araplar Kıbrıs'a gelip develerimizi, eşeklerimizi, katırlarımızı satın alıp ülkelerine götürmekteydi.

■ DİLİMİZDE DEVE

Yazımızın sonunda deve ile ilgili bazı deyimlere değinmek istiyoruz. Örneğin “deve bir kuruşa, deve bin kuruşa” denildiğinde; deve için ucuz da olsa gerekmedikçe para verilmeye değmediği ancak gerektiği zaman bin kuruş bile vermeğe değdiği anlatılmak istenir. Bir anlamda da hiç parası olmayan kişinin bir kuruşa alamadığı deveyi, günü geldiğinde bin kuruşa aldığını vurgular.

“Devede kulak” deyimi, büyük bir bütünde ufacık önemsiz bir parçayı belirtir.

“Deve kini” geçmeyen kin anlamındadır.

“Yok devenin nalı” ile “deveye ot lazım olunca boynunu uzatır” da bilinen Kıbrıs deyimleridir ■

KAYNAK KİŞİLER

- Cemal Ahmet (67 yaşında) - İngiltere'de yaşıyor.
- Arif İnançoğlu (73 yaşında) - Dilekaya köyünde yaşıyor.
- Cemal Çomunoğlu (87 yaşında) - Hafız Lisani Sokak (Eski Deveciler Sokağı), Kafesli, Lefkoşa adresinde yaşıyor ■

THE CAMEL AN EXTINCT SPECIES IN CYPRUS

ABSTRACT

The camel existed in Cyprus for centuries; its unusual capabilities made it most useful for transportation purposes. As mechanization increased, the number of camels decreased in parallel, and these animals have all but disappeared. Camel husbandry was an occupation in its own right in the history of Cyprus, and there was even a Cameliers Inn in Lefkoşa. Its past, which has a folkloric character, emerges in phrases related to the camel in the Turkish Cypriot dialect ■

1931 MAĞUSA'SINDAN BİR GÖRÜNÜŐ

Mağusa'nın 1931 yılında uŐaktan çekilmiŐ bir fotoğrafı. Kentin iÇinde boş alanlar ve bahŐeler dikkati çekiyor. Lala Mustafa Paşa Cami'nin minaresi de farklı. Türk döneminden kalan bu yuvarlak minare 1934 yılında yıkılıp yerine Şimdiki minare yapıldı.

AN AERIAL VIEW OF FAMAGUSTA

An aerial view of Famagusta taken in 1931. The walled town was not completely inhabited in those days.

- 1) Papers either in English or Turkish are accepted. Papers for publication should be sent in triplicate to:

İsmail Bozkurt
Center for Cypriot Studies
Eastern Mediterranean University
Famagusta
Mersin 10 - Turkey.

Submission of a paper will be held to imply that it contains original unpublished work and is not being submitted for publication elsewhere. Upon acceptance of an article, author(s) will be asked to transfer copyright of the article to Journal for Cypriot Studies.

- 2) Manuscripts should be typed double spaced on one side of the paper. Titles and subtitles should be short. Notes, references, tables and figures should be printed on separate pages. The first page should include (i) the title of the manuscript; (ii) the name of the author(s); (iii) institutional affiliation(s) of the author(s); (iv) an abstract of not more than 100 words; and (v) acknowledgments, if any. A footnote on the same sheet should give the name, address, e-mail address and telephone and fax numbers of the corresponding author.
- 3) Tables and figures should be numbered consecutively and titled. The number and title should appear at the top and the sources at the bottom. Equations should be numbered consecutively. Equation numbers should appear in parentheses at the right margin. In cases where the derivation of formulae has been abbreviated, it is of great help to the referees if the full derivation can be presented on a separate sheet (not to be published). Footnotes should only be used if absolutely essential. They should be numbered and typed on a separate page under the heading "Notes".
- 4) All references should be cited in the text (not in footnotes) by giving the last name of the author, year of publication, followed by, if necessary, reference to pages.

The author should make sure that there is a strict one-to-one correspondence between the names and years of references cited in the text and those on the list of references. References should be listed in alphabetical order at the end of the manuscript on a separate page. Ensure that page numbers for periodicals and collections are included. References should appear as follows.

■ Books

Surname(s) of Author(s), Name(s) of Author(s). (Year), Place: Press

■ Periodicals

Surname(s) of Author(s), Name(s) of Author(s). The Title of Manuscript, Name of Periodical, Number of Periodical, Page Number(s).

5. Submission of accepted papers as electronic manuscripts is encouraged. The preferred storage medium is a 5.25 or 3.5 inch disk in DOS format. Authors are requested to make absolutely sure that the files on the disk and the printout are identical. Please specify the software and hardware used as well as the title of the file to be processed.
- 6) Any manuscript which does not conform to the above instructions may be returned for the necessary revision before publication.
- 7) Journal For Cypriot Studies is published in one volume for four issues per year. For subscription please apply to the address mentioned above (1) or telephone No: (392)366 6588 / Ex.527, or fax No. (392) 366 1604.

YAZARLARA DUYURU

- 1) Yazılar Türkçe veya İngilizce olabilir. Yazılarınızı üç kopya halinde aşağıdaki adrese gönderebilirsiniz:

İsmail Bozkurt
Kıbrıs Araştırmaları Merkezi
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Gazi Mağusa
Mersin 10 - Turkey.

- Dergiye gönderilen yazılar, başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, Kıbrıs Araştırmaları Dergisi bütün yayın haklarına sahiptir.
- 2) Yazılar kağıdın bir yüzüne çift aralıkla yazılmalıdır. Başlıklar ve alt başlıklar kısa olmalıdır. Notlar, kaynaklar, tablolar ve şekiller ayrı sayfalar yazılmalıdır. Yazının ilk sayfasında şu bilgiler olmalıdır: (i) yazının başlığı; (ii) yazar(lar)ın bağlı oldukları kuruluşlar; (iv) en çok 100 kelimelik Türkçe özet; (v) en çok 150 kelimelik İngilizce özet; ve (vi) varsa, yazar(lar)ın yardımlarını gördüğü kişi ve/veya kurumlara teşekkür. Aynı sayfadaki bir dipnotunda, iletişim kurulacak yazarın adı, adresi, e-mail adresi ve telefon ve faks numaraları belirtilmelidir.
- 3) Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmeli, başlıklar tablo ve şekillerin üzerinde yer almalı, kaynaklar ise alta yazılmalıdır. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi kısa olarak gösteriliyorsa, hakemlere verilmek üzere türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada gösterilmelidir.

Yazılarda dipnotlarına yer vermekten kaçınılması ve burada söyleneceklerin metin içine yedirilmesi yeğlenmelidir. Zorunlu olarak verilecek dipnotların ise numaralanması ve ayrı bir sayfada "Notlar" başlığı altında toplanması gereklidir.

- 4) Kaynaklara göndermeler dipnotlarla değil, metnin içinde açılacak ayrıçlarla yapılmalıdır. Ayrıç içindeki sıra şöyle olmalıdır: yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı, sayfa numaraları.

Metinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, kaynaklar listesinde belirtilmeli, gönderme yapılmayan kaynaklar, kaynaklar listesine konmamalıdır. Kaynaklar ayrı bir sayfada alfabetik sırayla yazılmalıdır. Dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir. Kaynakçada aşağıda örneklenen biçim kurallarına uyulmalıdır:

■ Kitaplar

Yazarın Soyadı (büyük harflerle), Yazarın Adı. (Yayın Tarihi), Yayın Yeri: Yayınevi.

■ Dergiler

Yazarın Soyadı (büyük harflerle), Yazarın Adı. Yazının Başlığı, Derginin Adı, Derginin cildi/sayısı, Sayfa(lar)ı.

- 5) Yayına kabul edilen yazıların bir kopyasının bilgisayar dosyası şeklinde gönderilmesi tercih edilmektedir. Dosya, terihen DOS formatında, 5.25" veya 3.5" diskete kopya edilmelidir. Disketteki dosya ile yazının aynı olması gerekmektedir. Disket ile birlikte, kullanılan yazılım programı, bilgisayar ismi ve dosya ismi gönderilmelidir.
- 6) Bu duyuruda belirtilen kurallara uymayan yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazar(lar)a geri gönderilebilir.
- 7) Kıbrıs Araştırmaları Dergisi yılda dört kez yayınlanır. Abone işlemleri için yukarıdaki 1 inci maddede belirtilen adrese yazılı olarak (392) 366 1604 no.lu faks ya da (392)366 6588 / 527 no.lu telefon aracılığı ile başvurulabilir ve abonelik koşulları öğrenilebilir.